

III
h 39.554
h

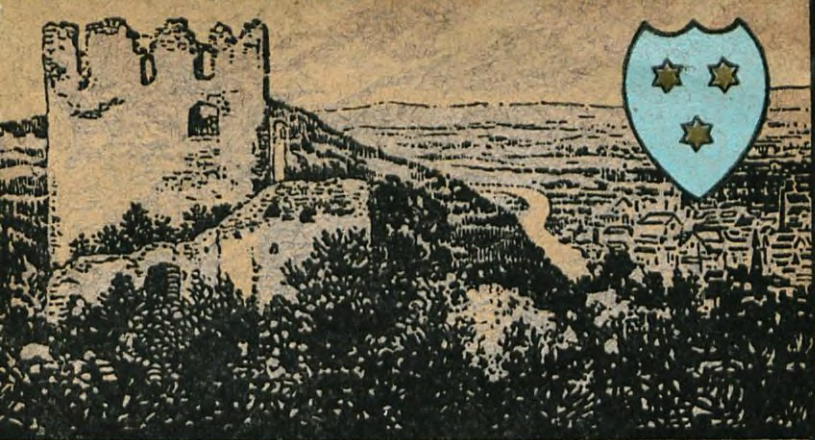
AŠKERC

Poslednji Celjan

A. AŠKERC
POSLEDNJI CELJAN

V LJUBLJANI 1912
IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG

POSLEDNJI CELJAN

EPSKA PESNITEV

NAPISAL

A. AŠKERC

V LJUBLJANI, 1912

NATISNILA IN ZALOŽILA IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG

III h 39557h

Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov

PROLOG.

*Razvaline puste in molčeče ...
Zdaj nad vami plava siv oblak,
solnce gleda vas z neba žareče,
zdaj ponočni vas zagrinja mrak.*

*Kdo zgradil té močne je zidove
na višavi strmi svoje dni?
Ne, da nekatere le vekove —
večno hotel je, da grad stoji!*

*„Večno?! ...“ Slišite, kako se smeje
jek med razvalinami naglas?
„Večno?! ... O, ljudje, jaz stavim meje
delom vašim, jaz, mogočni čas! ...“*

*Razvaline puste in molčeče ...
Po hodnikih raste mehki mah,
veter piha, piska in šepče —
in o belem dnevu te je strah ...*

*Po molčečih, pustih razvalinah
gospodari in se solnči gad,
sove plašne gnezdiijo po linah...
Celjskih grofov staroslavni grad!*

*Le bršlin zeleni ga še ljubi
pa zidovje straži noč in dan;
rad otel bi zgodnji ga pogubi,
ve, kaj namerava čas tiran.*

*S krepkimi rokami ga objemlje,
pleza smelo kvišku, ga drži,
nežno se povsod ga oprijemlje,
kakor bi se bal, da ga zgubi!*

*Dan pomladen. Toplo solnce sije...
Tudi v starem gradu je pomlad.
Cvetka mlada zraven cvetke klije,
radovedne zrejo z grajskih trat.*

*Dan pomladen. Sredi razvaline
mlad študent na mah je legel vznak,
gleda stare, sive podrtine,
ki prek njih visoko gre oblak.*

*Kaj mu mari stara ruševina,
kaj mu mrtvi grofi celjski mar!
Njega mika zdaj neba modrina
in oživljajoči solnčni žar.*

*Kar minulo je, to je minulo!
Daleč to za nami vse leži!
V večnost nepovratno je odplulo,
živa le sedanjost nas skrbi...*

*Kolikrat tam gori je lenaril
pa načrte smele si snoval!
Med zidovjem je tako sanjaril
in bodočnost zlato si koval!*

*Ni presit nikoli bil želodec,
ali nadej poln tak mlad je ptič!
Brata sta si pač dijak in godec,
kaj, če v žepu ni nikoli nič!...*

*Kolikrat kraj njega je ležala
knjiga neodprta takšen dan!
Neprečitana je samovala,
vzel s seboj si bil jo je zaman...*

*Še Homer počival je na trati,
in čeprav zaljubljen bil je vanj
naš študent, pa ni ga maral brati,
niti ni lenuh pogledal nanj...*

*Nori dnevi, nora mlada leta!
Grenko-sladek nevenoč spomin
še z zelenjem svežim vas opleta
ko bršlin zidovje razvalin!...*

*Pa študent pozabi razvaline,
v pisani odide, v šumni svet.
Tudi celjske kneze iz davnine
izgubi iz glave v teku let.*

*Kod pač mož po svetu vse je hodil!
Kaj mu pretrpelo je srcé!
Kod ljudi študiral je, kod blodil,
da mu osiveli so lasje...*

*Ali čudo, kaj se prigodi mu,
kaj dne nekega zagleda spet!
Celjski grad je vzrasel pred očmi mu,
tisti stari grad iz mladih let!*

*V sinji dalji kakor senčna slika
vidi grad se mu, ki se blešči...
V polumraku bliža se, primika...
Sanja li se mu tako? Bedí?...*

*In on sede hitro na konjiča
pa zagrabi vajeti z rokój,
iskrega spodbode konja-ptiča
z zlatimi ostrogami ko v boj...*

*Pa sedi na Pegazu krilatem
pa ga jaha v sinjo daljo, hej!
V sedlu jezdi pisanem, bogatem
proti gradu tja leti naprej...*

„Kam, poet, kam dirjaš v daljne kraje,
tja v romantične pretekle dni?
Mar v sedanjosti ostal bi raje,
glej, življenje kroginkrog šumi!“

Ali s Pegaza poet jim pravi:
„Jaz zdaj več ne vidim razvalin,
vidim krasni celjski grad v daljavi,
ki se beli s skalnatih višin!

In na gradu vidim spet življenje,
pisano življenje kakor tod!
Kamor ôzrem se, povsod vrvenje!
Pred menoj sam grajski je gospod!

Grofa vidim pred seboj, grajščaka ...
Spet oživel mi je velikaš ...
Spet svet čisla, se boji junaka ...
In sloviti ta Celjan je naš!

In življenje gledam slikovito,
celjskega grajščaka gledam boj,
in njegovo dramo silovito
ko na dlani gledam pred seboj ...

In strastij vihar divja, razsaja ...
Padel glavni je junak Celjan ...
Drama prikipela je do kraja,
burni akt poslednji je končan ...

*In kar bilo je, je spet sedanje!
In življenje sveže mika nas,
ko pred nami se godi dejanje...
Nič ni več minulo, nič nekdanje —
pesniku je vse sedanji čas!“*

I

Nad pokrajino vroč poleten dan.
Na solncu pečeta se hrib in plan.

Lahko že dozorela je pšenica,
zato pa brusi srp sedaj žanjica.

In mladi Pengar, teharski župan,
že žanje njive svoje tretji dan.

Pa kakšne njive! Dolge, ravne njive!
Roké jih obdelavajo marljive.

Té njive ves so Pengarjev ponos.
Kateri sosed v vasi mu je kos?

Kdo orje lepše brazde po ravnini
ko on po svoji zemlji in lastnini?

Pa tudi rad gre vsakikrat orat,
saj kmet premožen je pa čvrst, še mlad!

Oranje Pengarju je razvedrilo,
najljubše delo, častno opravilo.

Kaj žezlo je kraljevo iz zlatá!
Ej, kmet, tvoj plug še stokrat več velja!

Plug, ti sveta hranitelj si, reditelj,
družine prve si ustanovitelj.

Družini prvi dom si ti zgradil
in ljubiti ga prvi si učil.

Ti, plug, postavil prvo si ognjišče,
družini zbirališče in svetišče.

Očino kdo ji je ustvaril drug
ko ti najstarši rodoljub, o plug!

Omikey luč ti prvi si zanetil,
človeško roko delu si posvetil.

Učitelj, plug, najstarši si ljudij,
vzgojitelj blag si jim od njega dnij.

Ko tiho rije lemež tvoj železni
pod zemljo, ti apostol si ljubezni

med narodi na svetu in miru.
Tvoj trud, o plug, najljubši je bogu.

Ko kmet-župan drži svoj plug leseni,
on čuti, kaj orodje to pomeni.

In ne zamenjal pluga bi nikdar,
pa naj bi kralj dal žezlo mu makar!

Zato ponosno-resno mu je lice,
ko vodi plug po njivi za ročice.

Naj teče mu po čelu vroči znoj,
on misli le na plug preprosti svoj

pa orje, reže polje lepo svoje.
Nad glavo v zraku mu škrjanec poje.

Hej, kakšen danes je za kmeta dan!
Vesel je dela svojega župan.

Kako ob plugu brazde se valijo,
ko črna moka sproti se drobijo!

Ta črna prst, ta rodovitna ral
kar prosi, da bi zrnja posejal

kdo bržkobrž! In Pengar gre zarana
na njivo, ki ga čaka izorana

ko ženina nevestino telo
ljubezni žejno čaka že težkó

osrečujoče, svete ž njim združitve
in pa skrivnosti polne oploditve.

V levici polno sevnico drži.
Koraka resno, ko se dan rodi.

Zajemlje z desno seme plemenito
pa seje, seje v zemljo zlato žito . . .

Kako potem ves srečen je župan,
ko zelení oplójena mu plan!

In kaj šele, ko žito gre že v klasje!
Za kmeta Pengarja to blažen čas je.

Po maši ob nedeljah vsakikrat
zoreče njive gledat hodi rad.

Postaja tam na vzvratih, ogleduje
plod truda svojega in občuduje.

In danes prišel je najlepši dan:
Pšenico žanje zrelo naš župan!

In kdo nažanje daleč naokoli
več nego on na svojem lepem polji!

Le glej žanjice urne! Kak po tleh
pšenica pada zrela jim v redéh!

Ko zdrave čete mrtve po bojišču
ležijo bilke s klasjem po strnišču.

Kak srpi ostri se jim bliskajo,
ki jih dekleta v rokah stiskajo

pa žanjejo stojé v široki vrsti!
Kak urno jim pregibljejo se prsti!

Pa pripogibljejo se, sklanjajo
in vmes se s šalami priganjajo.

Oh glej, pred njimi to rumeno klasje!
Kak božji blagoslov in kakšen kras je!

Ko zlato morje se zavaloví,
če veter preko žita pohlidí.

Z višave brezoblačne solnce sije.
Kaj ženskam mar, če znoj jim s čela lije!

Naj kaplje znoj, saj drevi trud končan
bo ves in jutri je Gospodov dan!

Na Teharjih trijančijo zvonovi,
večernice oznanjajo zvokovi

tako domači, srcu blizki z lin
ko s krajev čreznaravnih opomin . . .

In hlapci povezavajo snopove,
redí pšeničnih bilk po strni nove.

Sam gospodar pripeljal je vozov,
ki žetev drago zvozijo domov.

Na vozu Pengar tam stoji bahato
pa žetev že nalaga nanj bogato.

Res, ko na ladji svoji kapitan
stoji na žitu teharski župan.

Zvonovi pa trijančijo na vasi . . .
In vroči dan nagiblje se počasi.

Obzorju solnce tam že bliža se
in bolj in bolj k planinam nižja se.

Čuj, kaj je to? Kdo zdaj po cesti beli
prihaja semkaj? Jezdec kdo je smeli?

Že sliši blizu se kopit pekèt.
In Pengar tja obrne svoj pogled

na cesto, iskrega zagleda vranca,
ki svojega jahača nese s klanca . . .

„Grof Ureh!“ — reče Pengar sebi sam —
„Kam neki jahal danes spet je, kam?“

In že stoji grof Ureh tam na strni
pred Pengarjevim vozom . . . In konj črni

s kopitom koplje že po mehkih tleh,
arabcu plamen živ gori v očeh . . .

„No, dober dan!“ ga Ureh sam pozdravi . . .
„„Pozdravljeni, naš grof!““ mu Pengar pravi.

„Nažel si dosti! Srečo dal je bog.
Saj toliko imaš jih pridnih rok!

„„Ta letina, moj grof, je res bogata,
pšenica dozorela nam je zlata . . .““

„No, saj je prav, da teharski župan
ima v kozolcu takšen blagostan!

Pa kaj doma počenja ženka tvoja,
Marjeta, tista lepa znanka moja?“

In grof se dobrodušno nasmehljá . . .
In dobro se razumeta oba

z županom, kaj ta hip vsak njiju misli,
kako je grof županjo imel v čisli . . .

Saj to še ni tak dolgo od tedaj!
In grof si suče brke, naskrivaj

pa se ozira tam-le po dekletih
na njivi, po žanjicah mladoletih . . .

„Saj res, moj sosed Pengar, moj župan!
Nedelja jutri je, Gospodov dan!

Prav, da te vidim! Veš, da ne pozabim,
za jutri na svoj grad te k sebi vabim!

Pa pridi za gotovo in s seboj
privedi pevk in pevcev svojih roj!

Brž po večernicah te pričakujem!
Črez nekaj dnij od doma odpotujem.

Povem prevažnega ti marsikaj
na gradu, predno pojdem v daljni kraj.

Ostani zdrav! . . .“ Po bliskovo že steče
s Celjanom vranec, dirja in pekeče

po cesti, da za njim se prah valí.
In kmalu vsem izgine iz očíj.

Žanjice pa za hip so še postale
pa med seboj so še poklepetale.

Prva.

Mlad res ni več naš viteški grajščak,
pa zmerom še postaven korenjak!

Druga.

In ženske mu rojijo še po glavi!
To pač v njegovi krvi je, naravi!

Tretja.

Kaj hočemo! Mogočen je gospod,
zato pa vse si upa in povsod!
Saj veste, še v županovo Marjeto
zaljubil se je bil preteklo leto!

Četrta.

Pa fantom teharskim je prišel v past
pa v svojo so ujeli ga oblast!
In niso hteli prej ga izpustiti,
dokler dosegli niso ptiči zviti,
da grof povzdignil vas je v plemski stan!

Peta.

Do konca dnij bo pomnil to Celjan,
kdaj hodil je pod okno v temni noči
k Marjetki kmečki, rožici cvetoči!

Šes a.

Pa nič ne de! Naš grof je vrl gospod!
Rad jaha mimo nas po cesti tod.
Od lani grof se z nami rad ponaša!

Sedma.

Sevé! Saj ž njim vred žlahtna vas je naša!
Vsi Teharjani — plemiči, hoho!

Osm a.

Me ženske tudi! To ni kar tako!
No, kje na svetu vas je še enaka
ko naša žlahtna slavna vas, prav takal?...

Že zdavnaj grof na gradu je doma.
Poslednji žita voz župan pelja

skoz vas po cesti. Škriplje voz visoki,
naloženi s snopovjem, voz široki,

povezani podolgoma z žrdjó.
In Pengar poka z bičem. Ej, kakó

ponosno stopa vštric voza! In zadi
gredo žanjice in pa hlapci mladi.

Na Teharje se spušča prvi mrak,
prozoren, rahel pajčolan lehak.

In tu pa tam že skozenj tiho gleda
z nebes oko skrivnostno — zvezda blede.

Utiha in umira vaški šum,
pojema dela dnevnega že hrum.

In hiša sveti se za drugo druga.
In Pengarjev se voz po cesti guga.

Ko mimo svoje hiše pripelja,
ko nálašč se župan še pobahá

in trikrat pokne z bičem prav tik praga —
in brž prikaže se Marjeta draga,

cvetoča vsa, z veselimi očmi,
iz katerih srce samo govori.

In Pengar nemi njen pozdrav umeje
in poka z bičem in se srečen smeje . . .

Na pragu pa mu ženka še stoji,
predpasnik bel med prsti si drži

pa reče: „Skoro mi k večerji pridi!
Pripravljena je že, da se ne spridi!“

Pod kôzolec gre voz, bič poka v mrak . . .
Saj kmalu vse objame mir sladak.

In jutri je nedelja, dan pokoja!
Ne bo prelivati jim treba znoja.

Pozábile žanjice trud so svoj
pa še popevajo gredoč nocoj.

In fantje pesem spremljajo jim z basi
in vmes zaukajo veselo včasí.

Iz kmečkih grl sred teharske vasi
preprosta taka pesem se glasí:

„Zlatoklasa ti pšenica,
pa te je premagal srp!
Kaj, če trudna je desnica,
da je le za nami skrb!

Kar je zrn na vsakem klasu,
toliko veselih dnij
vsakdo naj v prihodnjem času
še na svetu doživí!

Padla zrela je pšenica,
padel je za klasom klas . . .
Pride ura — in žanjica
bela še požanje nas!“

II

Hej, celjski grad na strmi gorski skali!
So orli te za dom si svoj izbrali?

In orli zvili gnezdo so si to,
ki dviga se s stolpovi pod nebo?

Mogočen grad, podoben si trdnjavi,
kraljuješ nad Savino na višavi.

Nedeljski lep poleten popoldan.
In grad ozira se z višin črez plan.

Odprto okno. Gospodar grajščine
sedí kraj svoje žene Katarine —

grof Ureh sam, pa tiho gleda v svet.
O, kak pogled v dolino, kak pogled!

Pod njim globoko tam šumi Savina,
pred njim zelena širi se ravnina

ko velik čilim, prekinprek pretkan
z domovi kmečkimi, ves posejan!

Po sredi pisane preproge vije
se bistra reka, dokler se ne skrije

v soteski med gorami zdaj in zdaj . . .
In tam pred gradom celjsko mesto — aj!

Celeja Claudia je starodavna,
ki jo ustvarila je Roma slavna,

ko legije so njene v starih dneh
gospodovale po deželah teh.

Rimljan bil prvi je vladar Celeje,
Rimljan, ki mu pretesne bile meje,

ki zmerom mu pretesen bil je svet . . .
Smel bil je orla rimskega polet!

Grof Ureh gleda, ves zamišljen gleda . . .
Kraj njega vse molči grofica blede.

„Dovolj je, Katarina! Pred teboj
sem grešnik, vem, in velik greh je moj!

Odpusti, če sem tujo ženo ljubil!
Vem, da ljubezen tvojo sem izgubil!

Ta zapeljiva dunajska gospá!
Gotovo čarovnica je bilà!

Vrag ve, s čim bila me je preslepila,
ko na verigi me s seboj vodila!

Odpusti! Zvéživa spet staro vez!
Med naju naj ne pride nič več vmes!

Skrbi velike in težavni boji
rojijo spet po vroči glavi moji.

Do zmage ali v smrt! Nazaj ne več!
Naprej! Prijeti moram spet za meč!“

Globoko vzdihne Katarina, reče:
„Lepó je, da te vest zdaj vendar peče!

Naj bo pozabljen nezvestobe greh!
Še bog usmili grešnikov se vseh.

Ah, kakšne snuješ spet visoke, nove,
opasne si načrte in osnove?

Nikoli nimaš dosti! Kdaj srcé
poreče tvoje: „No, dovolj! Dotlé!

Na cilju sem! Prispel sem do zenita!
Na višku! Duša moja, zdaj si sita!“

Porečeš kdaj tako, moj Ureh, kaj?
Oh, kdaj umiriš se, povej mi, kdaj?

Jaz ne razumem tvojega hlepenja
in tvojega ne pojnim hrepenenja!

Imaš ponosnih več ko sto gradov!
Stric kraljev, svetovalec si njegov.

V sorodstvu z vsemi kralji in cesarji
in v svaštvu skoro z vsemi si vladarji!

Še turški sultan je pobratim tvoj . . .
Kaj hočeš še, preljubi Ureh moj?

Kdo kos ti je v bogastvu, kdo v oblasti?
Kdo tebi je enak v visoki časti?!

Grof celjski si, državni pravi knez!
Da, velik mož na svetu si zares!

In srce tvoje zadovoljno ni še?
Pa hrepeniš še više, zmerom više?!"

„Da, zmerom više, dalje in naprej!
Celjan nikakšnih ne priznava mej!

Na višku nisem še! Pa že stremljenje
k zenitu, ni li pravo to življenje?

Za vrh ta borba, ta nagon navzgor,
to tekmovalje za veliki vzor —

ni vredno več vse to ko pa dosega?
Dosega cilj je poželenja vsega.

Dosega je nasičenje, zastoj;
dosega konec je in gnil pokoj!

In Ureh celjski, Katarina moja,
še hoče više, noče še pokoja!"

„Če le tvoj boj za čast in za oblast,
moj Ureh, kdaj ne sune te v propast!"

„„Kaj to mi mari, draga Katarina!...““
„Kaj vidim? Oh, to prava je milina!“

Med vrati se prikaže svečenik,
grofičin pravoslavni spovednik,

pop srbski, sivolasi oče Sava.
Srebrna brada do pasú mu plava.

„Lepó je“, reče starec, „ves prepir
je minul, zákonski je sklenjen mir!“

Spet sklenjena med vama zdaj je sprava!
In zadovoljen je z uspehom Sava!

Zahvaljen bodi bog za ta-le dan!
Naj blagoslovim te, moj knez Celjan!“

„„Jaz sicer nič ne dam na blagoslove,
verujem samo v puške in topove,

pa, oče Sava, ti si poštenjak!
Zato ti hvala za pozdrav tvoj tak!

Zdaj pojdem lože na mejdan krvavi,
ko vem, da mir doma je spet po spravi...““

„Na boj spet pojdeš? Vem vse, kam in kod...
Želim uspeha, grof, in srečen pot!

Vse vem... Veliki tvoji so načrti...
Opasni boji... Ne bojiš se smrti?

Povedal marsikaj mi tvoj je tast,
knez Branković . . . Da le ne padeš v past!

Sovražniki tako prežijo nate . . .
Bog s tabo, knez! In jaz bom molil zate!“

Grof Ureh gleda venkaj v lepi svet.
Oj, kak pogled iz okna, kak pogled!

Pod njim globoko tam šumi Savina,
pred njim zelena širi se dolina

ko velik čilim, prekinprek pretkan
z domovi kmečkimi in posejan.

Po sredi pisane preproge vije
se bistra reka, dokler se ne skrije

v soteski . . . Glej, in tam visokih gôr
obroblja venec severni obzor . . .

Poletno solnce pa ta raj obseva!
Ni videl Ureh lepšega še dneva . . .

„Moj ljubi Sava!“ — reče grof nato —
„ne veseli še tvoje se oko,

če gledaš to prekrasno pokrajino,
to mojo ljubo celjsko domovino?

Na sever tja obrni mi oči!
Pri Braslovčah, glej, daleč tam stoji

Žovneška staroslavna mi grajščina.
Od tam je grofov celjskih rodovina!

Star rod, ti pravim! Katarina ve.
Saj večkrat pravil ji reči sem té.

In ljudstvo, ki prebiva tod, je moje
pošteno vindsko ljudstvo. Šege svoje

še čuva zvesto. Že od davnih dnij
tod orje, seje, žanje in kosí.

V teh lepih krajih ljubi in umira.
Moj rod iz ljudstva tega sam izvira.

Vsaj jaz ne vem, da bi odkod drugod
v té kraje bil priselil se moj rod . . .

Pošteno ljudstvo, zdravega plemena,
pa slavnega, žal, nima še imena.

Preskromnega je, mehkega srcá,
zato veliki svet ga ne pozna.

Predolgo že hlapčuje in tlačani,
svobode dnevi so mu še neznani.

Pozna le borbo za vsakdanji kruh,
a više ne popenja se mu duh.

Oblastnikom bil zmerom je pokoren,
značaj njegov je sužen in okoren.

Prenaša jarem svoj iz dneva v dan,
bogu zaupa ljubemu udan.

To ljudstvo rad popolnoma bi združil
pod žezlom svojim in kot kralj mu služil.

Rad bi prestvaril mu to medlo kri,
vlil v žile mu več jekla in moči!

Povzdignil bi ga k višjemu življenju!
To smoter mojemu je hrepenenju!

Veljavo dal bi ljudstvu in ugled,
in čislal bi in bal bi se ga svet!

In prestol celjski zlati in sijajni
na ljudstva stal ljubezni bi mi trajni!

In kakor rimski caesar v starih dneh
gospodoval je po deželah teh,

jaz gospodar bi pravi bil Celeje!
Pretesne tudi meni že so meje!

In kakor jih razmikal je Rimljan,
tako bi si razširjal jih Celjan

jaz, novi caesar, samo še močnejši,
jaz, novi imperator, še hrabrejši! . . .

Kaj pravita na to? . . .“ „Zares, zares!
Visoke misliš misli, svetli knez!““

odgovori spoštljivo oče Sava.
In Katarina starcu prikimava.

„To že razumem, Ureh! Ali dan
kdaj pride tisti, ko tvoj smeli san

oživotvori se in obistini,
tvoj san o novi vinski kraljevini?...“

„To stvar je moja! Naj te ne skrbi!
In kadar pride čas — pa se zgodí!

A tebe čaka še naloga, Sava!
Vem, da za posel moj si glava prava.““

Zamišljen gleda grof. Kar vstane: „Glej,
kaj slišim zunaj?... So že tu! Ej, ej!

Obiskat prišli so nas Teharjani!
Že pevajo in plešejo vaščani!

Povabil sem jih . . . Pojdimo med nje!
Naj razvedrí se tudi nam srcé!““

III

Pred gradom na planoti, na dvorišču
vse polno ljudstva kakor na mravljišču.

Deklet je brhkih, fantov čilih roj.
Ta živa gneča, pisani ta kroj!

Pa rajajo, se sučejo po trati.
Gospoda grajska gleda jih pred vrati.

Roka v roki — to je ples!
Tenka piščal piska vmes.

Strune brenkajo sladkó
razposajene takó.

O, saj godec Grom igra,
kdo igrati bolje zna!

Grom kapelnik je nekaj,
ni na strunah kos mu vsak.

Fant objemlje krog pasú
dečlo svojo — juhuhu!

Javor-gosli vriskajo,
vaški godci piskajo

dobro ali slabo — é,
da le dvigajo nogé!

Pête bijejo ob tla,
da se trese grad, haha!

Ples vrti krog polnih nog
dečlam krila kroginkrog.

In pri paru hiter par
suče vam se v kolobar.

Píščal piska, gode bas.
teharska vsa pleše vas.

Ni gosposki, nežen ples,
pa je le zabava, res!

Naj le gleda grof Celjan,
kak zna plesati vaščan!

Ples vrtí se in vrtí,
bliskajo se jim oči.

Bliskajo se, bliskajo
dečlam, ker jih stiskajo

fantje tak močno črez pas.
Gosli godejo in bas.

Mlada kri, vesela kri . . .
To ljubezen vse storí.

Grof Ureh gleda, smeje se grofica,
še otcu Savi se smehljajo lica.

„O, zlata in vesela ti mladost!
Nedolžna sreča takšna je noróst!“

modruje otec Sava . . . „Da, mladina
je srečna“ — pritrdi mu Katarina —

„ker nič ne misli na prihodnje dni
in skrb užitkov ji še ne kalí.“

Grof gleda, gleda in motri plesišče
in nekoga z očmi po trati išče.

In našel ga je! Tam-le je župan,
njegov ljubimec Pengar! Baš črez plan

ponosno med plesalci sem prihaja
pred grofa pa mu reče: „Kaj ne raja

lepó mladina naša vam nocoj?
Kako ste zadovoljni ž njo, grof moj?

Kmet pleše pač drugače ko gospoda,
ki skoro ne dotika že se pôda,

le plava po plesišču lahkih nog
takisto tiho, nežno kroginkrog!

O, kadar pa naš kmečki človek pleše,
po tleh mu iskre težki škorenj kreše,

seveda, ker je z žreblji podkovan!
Tako se suče teharski vaščan.

Med plesom tudi — slišite? — zavriska,
če godec zmerom mu po godu piska.

In da še bolj si osoli svoj ples,
privzdigne rad bahato peto vmes, —

češ, rakom žvižgat naj gre težko delo!
Počitka dan je! Vse naj bo veselo! —

pa moško vdari, trešči ž njo ob tla,
da hiša vsa se strese . . . Hahaha!

Ste slišali, kako tam fant je vdaril
z nogó po pesku ter se pobaharil,

češ, glejte, kak vam plesati jaz znam
z dekletom lepim, ki jo rad imam!

Pa tukaj se seveda to ne sliši!
Tak resk in tresk se čuje samo v hiši.

Pa ne zamerite, gospod grajščak!
Ej, kakor zna, tako pač pleše vsak.

Pa veste, teharska mladina naša
se s samim kmečkim plesom ne ponaša,

o, tudi lepe pesmi peti zna,
ki ganejo človeka do solzâ.

Ko slavčki čista vam imajo grla
dekleta in pa fanti, mladež vrla.

Moj grof, če dovolite, zapojó
na moj ukaz pred vami prav lepó!“

„Moj ljubi Pengar, veš, da dovoljujem!
Domače petje vsakikrat rad čujem,

ko naši fantje tak pojo skoz vas.
Mlad sam sem ž njimi peti hotel jaz...“

„Hej, zdaj pa grofu še zapoj, mladina“ —
veli župan — „da strese se grajščina!

Pokážite, da ni le prazen glas,
ki pravi, da je pevska naša vas!“

Ni bilo treba dvakrat jih prositi,
ni bilo treba dolgo govoriti.

Kar mignil svojim je ljudem župan —
živahni ples namah je bil končan.

Pred grofom v krogu pisanem vesela
deklet in fantov družba je zapela.

Stoteroglasen je zagrmel spev,
da vzbujal med zidovjem je odmev:

„Grof Ureh celjski naj živi,
živi njegova naj družina!

Še mnogo zdravih, srečnih dnij
grofica živi Katarina!

Kdo grofu našemu je kos?
Močnejši kdo je, bogatejši?
Grof celjski, ti si naš ponos,
največji knez in najslavnejši!

Hej, koliko imaš gradov!
Kdo vse pozna jih in prešteje?
Od gôr koroških in vrhov
ves svet je tvoj do turške meje!

Res, gospodar si oster, strog,
pa krut nam nisi, ne krivičen;
naj bo premožen, naj ubog,
vsakomur si gospod pravičen!

Podložni kmet ni suženj tvoj,
ne stiskaš nas in ne zatiraš!
vsak rad prebiva pod teboj,
za desetino ne odiraš!

V stan plemiški povzdignil nas,
povišal si nas Teharjane,
zato naj bog na večni čas
ohrani grofe nam Celjane!

Grof Ureh slavni naj živí,
živí njegova naj družina!
Naj last njegova se množí
in širi naj se kneževina!“

Utihne pesem. Ureh, grof in knez
pa reče Pengarju: „Lepó zares

so pevci tvoji teharski mi peli!
Župan moj, hvala ti! Kako veseli

smo vsi in ginjeni smo v dno srcá!
Nikoli ne pozabi dan se tá!

A zdaj kozarce v roke, pevci! Pijte
pa suha grla dobro si zmočite!

No, Pengar, trčiva lepó, nato
še trkni tudi s kneginjo gospó

pa z našim dobrim starim otcem Savo!
In z vsemi grajskimi! Naj vselej zdravo

življenje še bodoče teče nam,
in, Teharčani zvesti, tudi vam!...“

Iskrí se vino, čašice zvenčijo
in nove pesmi zopet se glasijo.

Natoči grof si čašo spet. V rokó
jo vzame in spregovori takó:

„Možje sosedi, ki ste mi udani!
Župan prijatelj, dragi Teharjani!

Vaš grof te dni odide zopet v boj.
Turčin se bliža, handžar brusi svoj.

Že zbirajo junaki se križarji,
že zbirajo očine se stražarji.

In ko rudeči prapor zavihrá
tu z mojega gradu, naj vsakdo zna,

da treba v boj! Pridružite se četi,
ki pojde skozi Celje tod v boj sveti!

In nadejam se, teharski možje,
da tudi vaše zgrabijo roké

orožje, da vas najdem na bojišču
ob Dunavu tam doli v taborišču!

In Pengar mladi, je-li, moj župan,
povedeš svojce hrabre na mejdan!

Doma si žel pšenico — turške glave
boš žel z menoj vred tam ob bregu Save!

Z njiv spravljal zdaj si snopje na vozéh —
a mrtve Turke puščal boš na tleh!

Na svidenje pred Turkom, Teharjani!
Da vidim zdrave vas ob svoji strani!...“

„Zanesete se name, grof, lahkó! —
veli župan — „Tu moja vam rokó!

Rad pride Pengar v ljuti boj za vami,
boril se z vami z ramo bo ob rami!““

IV

Polnoč je jasna. Teharski vaščani
z gradu se vračajo domov pijani.

In pevce, godce vodi sam župan,
saj Pengarju je tod vsak kamen znan.

Polnoč! To zvezde pričajo goreče
na sinjem nebu krasno plameneče.

Glej, preko vsega modrega nebá
razpenja svetel pas se iz srebrá!

Po pasu zvezd nebroj je posejanih
ko diamantov se iskrečih, vtkanih.

Solnc milijoni zro z višav na nas.
O, kakšen veličasten nočni kras

neskončna Rimska cesta ta-le bela!
Ko prstan božji ves je svet objela.

Po cesti tej pa se sprehaja bog,
vsemirov duh mogočni sam okrog.

Ob Jakopovo palico opira
se pa sam v sebi blažen se ozira:

Nikjer se ne končava mu obzor!
Vse velik in dovršen umotvor!

In vse je sama živa harmonija,
po večnih zákonih se vse razvija.

In če utrudi se sveta gospod,
ko šeta svojo vekovito pot,

pa sede na Veliki voz svoj zlati
in Pegaz hitro pelje ga krilati

po *cesti triumfalni*, in vodník
po svetu je izkušeni Vozník.

In Herakles tam straži pot ob strani
in kralj Sobieski s Ščitom svojim brani

Voz božji vse nezgode vsako noč,
in Bik poklanja svojo silno moč

gospodu na uslugo . . . In Plejade
pozdravljajo ga, lepe vile mlade.

Kraljica Kasiopeja svetlih lic
pa v spremstvu dvornih deklic krasotic

svetov bogú prinaša rož naproti
pričakujé ga vselej sredi poti.

A Sirij velikan, ko kak majak
v desnici baklo svojo dviga v zrak,

najvišjo baklo, žarko plamenečo,
luč svojo najsvetlejšo in največjo,

pa razsvetljuje pot na vse strani,
vse, koder triumfalni voz letí.

In Sirijeva bakla ne ugasne,
svetlobe ne pojemlje moč prekrasne.

Tako iz veka v vek sprehaja bog
po Rimski cesti beli se okrog.

In njemu v slavo solnca plamenijo
in njemu v čast planeti se vrtijo,

kometi švigajo iz kraja v kraj,
in meseci mu plešejo svoj raj...

In iz pramegel zapored svetovi
porajajo se vsak trenutek novi

pa brž po neizmernosti nebes
začenjajo vsak svoj gigantski ples.

Povsod vse čarovito le žarenje,
vrtenje, bujnosvetlo le življenje!

O, večnokrasno nočno ti nebo!
Nikdar se ne nagleda te oko!

Najlepši oder, kjer največje drame
moči prirodne nam igrajo same!

Hej, kakšna noč, poletna topla noč!
Kako je čudovita tvoja moč!

O, ti neskončna, sinja visočina!
Skrivnostna umu našemu daljina!

Kje tisti duh prebiva velikan,
ki svet bi ta premeril? Vse zaman!

Kdo luči daljne zlate té prešteje?
Kdo vedel bi vsemiru temu meje?

Kaj meje? Mej nikjer v vesoljstvu ni!
O mejah samo človek govori.

Polnoč, prekrasna noč... Pa Teharjani
nikakšni niso bistri modrijani.

Kaj takega ne premišljujejo,
sveta uganke ne rešujejo.

Kaj mari jim nocoj nebá višave!
Le grajsko vino jim razgreva glave.

Najboljšega grof Ureh jim je dal,
gotovo vsak ga je popil bokal,

če ne kaj več! Saj vrčev niso šteli,
le pili so in plésali in peli.

Pa eden je med njimi astronom,
to godec vaški je, šaljivec Grom.

Kaj rad gredoč ozira se v višave.
O, godec Grom ni puhle, plitve glave!

Posebno šcip ima naš godec rad,
zato pogleda ga pogostokrat.

In Pengar ga podreza, se pošali:
„No, kaj so krivi grofovi bokali,
da v zvezde si zagledal se nocoj?
Kaj bereš v zvezdah, ljubi godec moj?

Prihodnost svojo bereš, svoje sreče
napis, če gledaš zvezde te bleščeče?

Svetá si nekaj videl svoje dni,
veliko tujih videl si ljudij.

In tu pa tam gredoč si slišal dosti.
Nemara tudi zvezd poznaš skrivnosti.

Prebrisan sploh si, Grom, naš stari fant.
Kajpak zato si tudi muzikant!

No, kaj nam govorijo zvezde zlate?
Povej, če veš! Zanašamo se nate!“

„Kaj meni zvezde mari, moj župan!
Pomen je njihov čisto mi neznan!

Jaz gledam rad le polnolično luno,
zaljubljen sem vam v to nebeško nuno!...

To bilo je v Benetkah v tistih dneh...
Dogodek neki sili me na smeh.

Nad mestom blede je sijala luna
in tiho šepetala je laguna.

In v lahki gondoli veslal sem jaz.
Polnočni približaval se je čas.

Mrtvaško-blede plava mesečina...
Za voglom, čuj, zabrenka mandolina!

Pod oknom mlad vam gondolir je stal
pa svojemu dekletu je igral

in pel ji je tako sladkó, goreče,
očí k njej povzdigaval je proseče.

In prosil je in stokal siromak,
da smilil se mi laški je junak.

Z nebá pa mu smejala se je luna
in tiho šepetala je laguna.

In meni se je zdelo nehoté,
da Lah odkrival svoje je srcé

le blede tolsti luni na višini
in da je brenkal njej na mandolini!

Nocoj jaz tudi luni bi zapel
ko Benečan... Od vinca sem vesel!

Zaljubljen v njo že dolgo sem v resnici.
Povem, župan, nocoj vam po pravici!““

„Zapoj, zapoj nam, ljubi Grom, zapoj!
Vsi radi te poslušamo nocoj!““

„„No, pa naj bo! Zapijem, če želite,
popevko iz Venecije slovite!““

In Grom ozre po pevcih se okrog,
ki ž njim vred stopajo navzdol skoz log,

potem nasloni se ob bukev staro
ob stezi strmi, prime za gitaro,

z levico zgrabi se za srčno stran
ko mladec od ljubezni ves bolan,

globoko vzdihne parkrat in zastoče,
češ, da mu grud razpočiti se hoče,

zaljubljeno pogleda na nebo,
zapoje smešno ginjen jim tako:

„Zapijte, mile moje strune,
najlepšo pesem v slavo lune,
ki njen častilec jaz sem vroč,
ki k njej vzdihujem vsako noč!

O, luna svetla, dekle moje!
Prekrasno je obličje tvoje!
Na nebu zvezd nebroj žarí,
najlepša pa si, luna, ti!

Okroglo ti je zlato lice
ko lice moje rajne Mice!
Poljubil rad bi tvoj obraz,
ko mogel bi do tebe jaz!

Od rajske sreče bi zavrisnil,
na srce svoje te pritisknil,
o, zlata tikev krasna ti!
O, luna moja jasna ti!

Oh, slišiš mojo res gitaro,
nebeško dekle moje staro?
Visoko nad menoj visiš
pa le sladkó se mi režiš!

Brž ko priplavaš, luna krasna,
vsa dražestna boginja jasna,
zvečer tako izza goré,
užge se v prsih mi srcé!

Vso noč, o ljubica, te gledam,
da sem zaljubljen, se zavedam;
čim više plavaš prek nebá,
tembolj te ljubim iz srca!

Trpim, ker ljubim te, vzdihujem,
po póstelji se premetujem...
Kako bi spaval takšno noč!
Res, strašna je ljubezni moč!

Kaj zdaj z menoj se je zgodilo?
Ti luna si z demonsko silo
me dvignila — kako je to? —
na strehe sleme, hohoho!

Po strehi revež se sprehajam,
ko maček v sanjah in postajam...
In ti se smeješ mi z nebá?!
Oh, ti si čisto brez srcá!

Ljubezen moja je ognjena,
ljubezen tvoja pa ledena!
In če trpim, kaj tebi mar,
brezčutna, nepristopna stvar!

O, ljubica, ponosna luna!
Nebeška hladna, mrtva nuna!
Strun mojih zvok ne omehčá
nikdar ti trdega srcá!

Ponočno solnce zapeljivo,
s svetlobo svojo goljuřivo!
Hinavska krinka tvoj obraz
in laž pogled je tvoj vsak čas!

Po nebu sinjem tiho hodi,
za nos, če hočeš, druge vodi!
Pa jaz več nisem mlad galan,
ne bom ti brenkal več zaman!...“

„„Haha! Haha!““ smejali so pijani
se godcu Gromu teharski vaščani.

Vso pot so grohotali se gredoč,
domov prispeli pozno tisto noč.

V

„Marjeta, zbogom! Ostani zdrava!
Na gradu celjskem vihra zastava.

Na vojsko vabi nas grof Celjan.
Ločitve je nama prišel dan.

Ostani zdrava, ostani zvesta,
ko mene bela popelje cesta

na tuje daleč v krvavi boj!
Marjeta, čuvaj dom moj in svoj!

Ne jokaj, ženka! Je pač na sveti
tako, da moramo vsi trpeti.

Ne plakaj, ženka, ne plakaj, saj
povrnem spet se v domači kraj!...

Čuj, rog že trobi, križarje vabi!
Zdravstvuj! Nikoli me ne pozabi!

Jaz tebe vzamem na pot s seboj,
ponesem v srcu s seboj te v boj.

Povsod boš v mislih z menoj hodila,
naj kamorkoli bi pot vodila.

Povsod bo spremljal me tvoj obraz,
ti angel varih mi boš ves čas.

Ne plakaj! Večna ne bo ločitev!
Tolaži vroča te naj molitev.

Bogú izročam te zdaj v roké.
Najdražje čuval mi bo, sam ve.

Izročam naši te sveti Ani,
bedeči skrbno nad Teharjani.

Izročam dobrim te vsem ljudem —
in brez bojazni oditi smem...“

Na sredi hiše žalostna stojita,
objeta mož in žena se držita.

Marjeta joče, joče in ihtí,
in Pengar briše solze ji z očij.

Iz ust ne gre slovesa ji beseda,
molčé moža objemlje žena blede.

Pa stopi k oknu... „Ná ti za spomin!
Zatekni za klobuk si rožmarin!

Moj rožmarin naj spremlja te zeleni,
in zdravega te naj povrne meni!

Naj vseh nesreč in turških naj vragov
obvárjuje te močni duh njegov!...“

In rog zatrobi tretjič v jutro jasno,
zatrobi rog v jesensko jutro krasno —

in Pengar zadnjikrat še za slovo
poljubi ženo nežno in gorkó

pa plane ven na cesto med vaščane
in soborilce za odhod že zbrane.

In kdo ga čaka zunaj še? Glej, glej!
Družina stopi predenj vsa najprej.

Njegovi hlapci, dekle tam stojijo
pred hišnim pragom, da se poslovijo.

In vsakemu posebej za slovo
župan po vrsti seže še v rokó

pa opominja, prosi jih na cesti,
da naj županji služijo zdaj zvesti.

Še pes čuvaj, veliki črni Črt,
stoji na strani tamkaj mrk, potrt

pa z repom dolgim ves nemiren miga,
v očeh mu bereš, nekaj baš skrbi ga.

Premišlja in ne ve, kaj naj stori:
naj z gospodarjem svojim poleti

in naj stoji po poti mu ob strani,
da straži ga v nevarnostih in brani?

Zato pes zvesti, Pengarjev čuvaj,
v velikih, hudih škripcih je sedaj.

Nestrpno maha z repom, cvili, cvili,
da pametna žival ljudem se smili...

Petelin tudi gleda tam s plotú
ko s svojega kokošjega gradú;

ves radoveden čudi se in gleda,
ko gospodar na konja v sedlo seda.

Pozabil jo kokot na harem svoj,
ga pustil na dvorišču za seboj

pa sam posluša, vidi vse in sliši,
kaj navsezgodaj se godi pri hiši...

In Pengar še ozre za hip okrog
črez svoj se dom, črez polje, log in stog

črez svojo vas, črez teharsko dolino —
najrajši vzel bi vse s seboj v tujino —

spodbode konja in že iz vasí
z rojaki v Celje k četam odhití.

Kdo na kljusetu zdaj skoz vas prijaha?
V desnici mož z gitaro smešno maha.

Poslednji jezdec ta, seve, je Grom,
ki tudi danes svoj ostavlja dom.

Odhod županov godec je zamudil,
vso noč na svatbi se nekje je trudil

z gitaro svojo, brenkal, pil in pel,
zato pijan zdaj jaha in vesel.

Župana hoče, mora dohiteti,
o pravem času v Celje še dospeti.

Kriči na kljuse: „Stopaj brž, hudir!“
pa tolče ga z gitaro, goni v dir.

Pa kmalu godca cestni prah zavije
in pred očmi vaščanom ga zakrije.

In solnce jutrnó žarí z neba,
visoko že gorí in se smehlja.

Pri oknu pa, za rožmarinom skrita,
sloní županja solzna in pobita.

VI

Jesenska noč. Po nebu mesec plove.
Blešči se Dunav in vali valove

pod Fruško goro tiho v južno stran.
In nič se ne podviza velikan.

Pokaj pač! Le pritlikavcem ubogim
mudi se, malim bitjem kratkonogim

potreba pospešiti je korak.
Ne žuri pa se velikan junak.

Pokaj! Moč čuti svojo pa zavestno
ponosno stopa v širni svet objectno,

saj že dospè do cilja tod, onod!
Kdo upa se zastaviti mu pot?

In Dunavu po poti ne mudi se
zares kar nič, počasi tak vali se.

Nemara čemu čudi se to noč,
kar vidi ob obali tod gredoč...

Pod Futakom po polju, po ravnini
se belijo šatori v mesečini.

Cel vojni tabor tod nocoj leži.
In Dunav teče mimo in strmi...

V šatoru svojem čil junak še čuje.
Sloní ob svoji mizi, premišljuje.

Svetilka s stropa skopo mu brli.
Ob meč oprt sam s sabo govori:

„Namestnik kraljev sem poslej! Resnica!
Da, kralju Vladislavu sem desnica.

Izbral me v Futaku je danes zbor...
Na višku sem... Dosegel svoj sem vzor!

O, Janoš Hunjadi, zakaj si v jami?
Ko danes v zboru živ bi bil med nami,

z zobmi bi škripal bil, ker jaz Celjan
največji sem na Ogrskem ta dan!

Pa saj sinova tvoja še živita
in saj oba pošteno me črtita..."

Grof Ureh vstane in korakov par
premeri gor in doli gospodar

države pravi... „Ej, ej, gromska strela!
To Katarina moja bo vesela,

ko prineso novico ji domov
na celjski grad! Dogodek zanjo nov!"

Grof sede zopet k mizi... „Na višino
dospel sem danes? Kaj še! Polovino

imam še poti strme pred seboj
do viška, predno cilj dosežem svoj!

Kralj Vladislav zdaj moja je igrača!
Desnica moja ga poslej obrača

pač, kamor hoče! Mislil bo le to,
kar jaz ukažem s svojo mu glavó!

Zdaj pojdem s kraljem v Belgrad na Turčina,
da rešena bo preje domovina.

In to bo moja domovina, vem!
In jaz bom celjski kralj lahko potem!

Vse sama moja celjska kneževina!
Kaj kneževina — celjska kraljevina!

Kaj? Slišal me je kdo? Nikar, nikar
ne boj se!... Kómu moje misli mar!

In tast moj Branković, z deželo svojo
mejašil boš ob kraljevino mojo!

Ves jug bo najin in nikogar več!
Turčina pa pobije najin meč!

Spat? Z vročo težko glavo v tej ravnini —
kako bi spal v čarobni mesečini!...“

In iz šatora stopi ven črez prag,
počasi nosi dalje ga korak.

Vse tiho... Tabor, zdi se, truden spava
Tu, tam ponočna straža ga srečava.

Vse dalje stopa grof — kam, sam ne ve...
Poslednji že šatori tam stoje!...

Še par korakov — Dunava zrcalo
pred njim sedaj se je zalesketalo.

Pred njim šepeče voda in šumi.
Grof Ureh v reko je uprl oči,

zamaknjen šepetanje to posluša...
Mar demon kak ga iz globine skuša!

Ob bregu šeta... Kaj gori pa tam
med drevjem? Kmečki kak je boren hram?

Brlog razbojniški je morebiti?
Al tihotapci skriti tu so zviti?

Cigani taborijo črni tod.
In proti luči grof ubere pot.

Kaj vidi? Pred šatorom tam na pragu
sedi ciganka stara, slična vragu.

„Pozdravljen, tujec! K meni, dragi moj!
Naj srečo prerokujem ti nocoj!

Glej, takšna noč, ko bleda luna sije,
ko nálašč noč je to za čarovnije!

Le noter v šator!“ — starka za rokó
potegne Urha... „Sedi tu! Takó!“

In grof napol smeje se, pol boječe
ozira se in srce mu trepeče.

„Ah, preneumno! I, pokaj, pokaj
zablodil med sleparje v tá sem kraj!“

Grof gleda po umazanem prostoru...
Vse v grdem je neredu po šatoru.

Mrtvaško-medlo léščerba gori.
Ciganka sključena pred njim stoji.

Ko suha hruška vela so ji lica.
Vse govori na ženski: čarovnica!

Še mati Iškarjotova, haha,
si misli Ureh, grša ni bilà!

Oči globoko v čelo so udrte
in radovedne v grofa zro uprte.

Ko ogljev živih plamenečih par,
ko nočna sova gleda črna stvar.

Lasje nepočesani, dolgi, sivi
visijo z glave ji, podobni grivi...

„Naj vidim, tujec, tvojo dlan najprej!...
Gospod si velik, plemenit, ej, ej!“

In baba gleda,
študira dlan.
Natihem smeje
se ji Celjan...

„Hm, hm, té črte
zavite tod...
Moj gost je bôgat,
slovit gospod!

Utegneš biti
pač kak grajščak,
kak grof nemara
in kak vojščak!...“

Ciganka izpusti njegovo dlan
pa vzame karte. Gleda jo Celjan

pa smeje se in praša črno babo:
„Kaj misliš, da sedaj igral bom s tabo!?“

„„Kaj še, kaj še!? Pa veš, kako, gospod,
jih ljudstvo ogrsko naziva tod

té karte?... „Satanovo Sveto Pismo!“
Kaj ne, kaj takega še čuli nismo,

čeprav smo imenitnega rodú!
Da, biblija hudičeva, huhu!

V tej bibliji bom pred teboj zdaj brala,
prihodnost tvojo bom prerokovala!

A ti poslušaj pazno pred menoj!
Peklenščeka se mi kar nič ne boj!““

Po mizi vrže karte križem-kražem...
„Povem ti vse! Boš videl, da ne lažem!...“

Hoho! Hoho!
Pa kaj je to?
Sovražnike imaš, gospod!
Prežijo nate celo pot!

Pik-as pa križ!
Oho! Viž, viž!
To dobro ni, to sreča ni!
Nesreča te, gospod, lovi!

Pa fanta dva!
As-karo ta!
Glej, dva črtita te, joj, joj!
Teh dveh se boj, teh dveh se boj!““

Grof hoče ven. Ciganka se mu gabi.
Pa čarovnica za rokav ga zgrabi:

„Ne beži proč! Le malko še postoj!
Še več pri meni videl boš nocoj!“

Grof sede nejevoljen ves in jezen.
Trinožnik vzame starka zdaj železen

pa ga postavi v sredo. V ponev pa
na vrhu vlije olja in mrmra...

Nato užge z gorečo tresko olje
pa meša, da gorelo bi ji bolje.

In neprestano nekaj godrnja,
šepeče vmes... In ogenj plapolá...

Glej, višnjev jezik iz posode šviga
iz ponve sivi dim se kvišku dviga.

Ciganka buli v plamen, v čudni dim,
besede temne blebete pred njim:

„Švigaj plamen, švigaj plamen
iz pekla do nebá!
Amen, satan, amen, amen!
Pripelji se iz dna!

Pridi, lucifer mogočni,
pokaži brž, kar znaš!
V uri pozni, uri nočni
greš k meni ali greš?

Duh peklenski, zdaj pokaži
obraz prihodnjih dni
gostu mojemu! Ne laži!
Hitro, hitro! Se mudi!“

Ciganka giblje usta svoja blede.
Grof Ureh smeje se na tihem, gleda.

In dim se nad trinožnikom delí...
„Kaj vidiš, gost moj?“ starka govori.

Grof vidi... Sredi dima se leskeče
bodalo ostro, od krvi rudeče...

Ciganka puhne v plamen... „To je — kaj?“
Grof vidi v dimu svojo glavo zdaj!

Vso ranjeno tam vidi svojo glavo,
odsekano od trupla in krvavo...

„Komedija!“ — šepeče Ureh plah —
„Kaj misliš, ženska, da me res je strah?!“

Ciganka puhne v plamen... Glej, dim moder
se spremeni v nekak mrtvaški oder!...

„Dovolj, dovolj je, čarovnica! Stoj!
Ne maram videti nič več nocoj!“

Pa vrže ji cekin in v noč ven plane,
preklinja čarovnice in cigane.

VII

V šatoru svojem pozno v noč bedi
in šele proti jutru grof zaspi.

Pa, bože mili, kakšno to je spanje!
Ko môra mučijo ga težke sanje.

Ob póstelji stoji mu star junak
v oklepu, z mečem v desni ko vojak.

To Janoš Hunjadi je slavni, hudi
nasprotnik Urhov prej, po smrti tudi.

„Kaj hočeš, Janoš?“ — grof nanj zakriči —
„Kaj hočeš tu med živimi ljudmi?“

Nazaj pod zemljo! Pusti žive spati,
saj veš, mrliča ni se mi več bati!“

Pa Janoš le stoji pred Urhom trd
ko okostnjak, ko grozna bela smrt.

In zdaj zamahne Janoš meč krvavi,
da ž njim useka spečega po glavi.

Grof Ureh zgane se in zaječi —
iz sanj o belem dnevu se vzbudi.

Skoz špranje v šator solnce se leskeče
pa žarke, zlate sulice nanj meče.

Grof Ureh skoči s póstelje na plan.
Hej, kakšen krasen zunaj solnčen dan!

O, mlado jutro, doba prerojenja!
Iznova spet življenje se začinja.

Priroda vstaja, mane si oči,
hitreje polje ji po žilah kri.

In vsaka stvar spet giblje se spočita,
moč sveža goni stvarstvo čudovita.

O, solnce, tvoja to je sveta moč!
O, solnce, ti premagalo si noč!

Grof Ureh tudi čuti nove sile.
Moč jutra mladega krepi mu žile.

Kaj nočne mu prikazni danes mar!
On srka vase jutra svetli čar.

Grof Ureh se ozira ... Tabor vstaja.
Glej, novih čet vojaških že prihaja!

Povsod križarjev glasni bojni šum,
čedalje bolj narašča hrušč in hrum.

„Naravnost h kralju!...“ Ureh se požuri
pred Vladislavov šator v rani uri.

Kralj Vladislav je čakal ga vesel
in grofa, strica svojega objel.

„Bog živi vas, moj grof, in prav odkrito
čestitam vam še enkrat! Res, slovito

dosegli včeraj v Futaku ste čast!
Namestnik moj! Velika je oblast!“

„„Gospod in kralj!““ — mu reče Ureh — „„hvala!
Pa služba moja, vem, je že izzvala

v nasprotnikih in tekmecih ljut srd,
zavist in proti meni blazen črt.

No nič ne de! V bodočnost mirno gledam,
oblasti in dolžnosti se zavedam!

Pa naj sem Ogrom ljub al nisem ljub —
sovraštva pač me ne zadene strup!““

„Ne bojte se!“ — kralj grofu Urhu reče —
„Srd tekmecev naj preveč vas ne peče!

Nad Ogri zvitimi sem kralj še jaz!
Na vaši strani bom, moj stric, ves čas!“

„„O, revček mladi!““ — grof pri sebi misli —
„„kdo dete takšno bi že imel v čisli!

Mladenič neizkušeni, slabič!
Zdaj jaz sem vse, kraljič, ti nisi nič!““

Kdo bliža se kraljévému šatoru ?
Glej, Ogri že gredo v sijajnem zboru.

Hunjadija sta, Szilagy pa Ujlak
pa Vitez Janoš, škof, cerkven prvak.

Vsi kralju se priklonijo globoko
pa Urhu sežejo prijazno v roko ...

„Zdaj, veličanstvo“ — reč grof Celjan —
„poglejte, kaj prinaša novi dan !

Križarjev novih pisan roj prihaja
po Dunavu iz severnega kraja !“

„Res, novi pomočniki naši, hej !
Oglejmo se jih“ — reče kralj — „najprej!“

Vsa družba s kraljem vred gre na obalo.
Kaj bojevnikov že se je nabralo !

Vse gleda četo králjevo ... Naglas
vse občuduje nôš magnatskih kras.

Ponosno kralja spremljajo magnati,
za pasom meče, vsi v bleščečem zlati.

Med njimi je najvišji velikaš,
grof Ureh celjski, mož plemenitaš ...

Glej, nova ladja, polna čet priplava
k obali ! Vojska že se izkrcava.

Čedalje več, čedalje več! Hoho!
Glej, v gostih trumah čete z ladje vro.

Vro z ladje in iz ladje ti brez kraja.
In zdi se, da jih ladja kar poraja

iz svojega telesa ko žival
mladiče pa jih meče na obal,

ker prišli pač zdaj njeni so trenutki,
prijeli so poroda jo občutki...

In vsak že goden takšen je mladič!
Pogumno stopa, ne boji se nič.

Junaška mati pač rodi junake!
Katera druga je rodila take?

Vsak nosi že ob strani ostri meč!
Res, krepka deca! Kaj še hčete več!

Hej, kakšne pisane te noše tuje!
Še kralj jih radoveden ogleduje

pa pravi grofu Urhu: „Veste, kaj?
Tej deci boter jaz bom sam sedaj!

Ugajajo zelo mi ti mladiči.
Sprejemam v službo svojo jih pri priči!...

In vsi so prišli k meni zdaj na bran...
Gorje, gorje, ošabni ti Osman!“

Iz ladje stopajo na breg junaki,
vsi močno oboroženi vojščaki.

Grof Ureh gleda trume, jih motri,
med njimi išče nekoga z očmi...

„In, veličanstvo, to-le so Celjani
pa moji vrli ž njimi Teharjani!

Udano vindsko ljudstvo vam je to!
Ponašam ž njimi tukaj se lahko!

Kar vidite, iz moje je očine,
ljudje iz moje celjske kneževine!

Ne sužnji moji in ne moja last!
Soborci moji so, vam, kralj, pa v čast!“

In mimo kralja novi roj koraka,
in grof pogleda vsakega vojščaka...

„Hej, Pengar! Saj sem vedel, moj župan
pripelje se gotovo! Dober dan!“

In vpričo kralja Ureh Teharjane
pozdravlja zveste svoje, dobro znane.

Pa stiska Ureh Pengarju rokó:
„No, da ste prišli, to je res lepó!“

„„Prav radi!“ — reče Pengar — „„smo prispeli!
In da vas vidimo, smo res veseli!

Grofica vam pošiljajo pozdrav
po meni srčni svoj do teh daljav!““

„Na svidenje, sosedje! Le počijte
si v taboru od vožnje trudovite!

In kadar bo potreba, planemo
na Turke hrabri pa jih zmanemo!

Saj vem, da pred Celjani, Teharjani
še trepetali bodo mi Osmani!...“

„Namestnik moj““ — mu reče Vladislav —
„grof Ureh, veselí me! To je prav,

da tudi tam iz domovine svoje
poslali k nam ste svoje vindske roje!

Sam videl sem jih! Res so vam na čast!
Vsak izmed njih je močen kakor hrast!

Širokopleči hrusti so, čokati!
Ni šaliti se ž njimi, ne igrati!

No, to moj stric, me sila veselí,
da kraj vaš takšne mi rodi ljudi!

To niso tiste šibke mestne šviglje,
slabotni dečki, tenki kakor igle!

Zagleda Turka pa ga strese strah
in v beg spusti jokaje se namah!

Pa joče se in svojo mamó kliče,
beži, beži in ves obupan viče.

Za njen predpasnik rad bi zdaj se skril,
da grdi Turek bi ga ne dobil!...

Kaj ne, še vam so všeč, možje magnati,
križarji grofa celjskega bradati?

Kaj pravite? Tak zarod celjski moj
ko nálašč bil ustvarjen je za boj!““

Molčé magnati stari od zavisti
kar v ustnice začeli so se gristi.

Kralj gleda jih, natihem se smeje,
in jeza ogrska mu dobro dé.

Nato pa migne z gesto jim slovesno,
velí jim dostojanstveno in resno:

„Sedaj gospoda moja, pa z menoj!
Magnatje, grof namestnik, v šator moj

na bojni svet! Ogrožena očina
nas prosi, da preženemo Turčina!“

VIII

„Grof celjski žível, žível!“ ga pozdravlja
križarski tabor, burno ga proslavlja,

ko vrača se od kralja v šator svoj
zamišljen, ko v pomenku sam s seboj.

Grof Ureh gre po cesti, premišljava
o bojnem svetu kralja Vladislava.

O, kolik videl tamkaj je prepad
med kraljem in med Ogri! Kralj je mlad,

naiven še, nedolžno dete pravo.
Igrače še skrbé njegovo glavo.

Ljudij, značajeve ne pozna še nič.
Oméjen v sodbah kakor v kletki ptič!

A kakšni so tí ogrski magnati!
Prekanjeni in zviti diplomati!

Med njimi vsak nekak je živ vprašaj,
navihan, premetèn, zapet značaj...

Pa nisem jaz kriv, če nevedna glava
je ta-le glava kralja Vladislava?

Saj vzgajal sem ga jaz, to vsi vedó.
Premlad je še, od rok je šlo težkó!

Kuj, kakor hočeš, pa iz srebrnine
nikoli ne izkuješ si zlatnine!

Grof maje z glavo, ide svojo pot...
„Pozdravljeni, naš knez in naš gospod!

No našel sem vas! Dolgo sem vas ískal!
Od radosti najrajši bi zavriskal!“

Grof Ureh se obrne: „Pengar — tí?!
Spet vidim te! I mene veselí!“

Pa skupaj znanca in krajana gresta.
Po taboru se dolga vije cesta.

Pa pravi grofu teharski župan,
kako je potoval na južno stran.

Kako težko se od Marjete ločil
pa sveti Ani jo je priporočil.

Pa da na ženo misli dan in noč,
da šele zdaj pozna ljubezni moč,

ko daleč proč od svojega je praga,
in daleč mlada je Marjeta draga!

„In kaj še zvedel sem, moj grof, sinoč!“ —
župan veli od sreče se tresoč —

„Rodbina moje se je ljube hiše
mi pomnožila! To mi ženka piše!

Rodil se mi prvenec je, sin zdrav!
In jaz sem sredi bojnih tu zmešnjav!

Pa fant je krepek prvo dete moje!
Bom videl li kedaj to dete svoje?“

„„Ne boj, ne boj se, srečni moj župan,““ —
mu reče Ureh — „„pride tisti dan

in ti boš videl svojega še sina!
Saj kmalu iznebimo se Turčina!

Zavidam te, moj Pengar, iz srcá!
Veliko rajši tebe bog ima

ko mene! Glej, jaz pa sem sam, brez sina...
Z menoj vred izumrje rodovina

grajščakov celjskih.““ Grof pogleda v tla...
A Pengar blažen vse gredoč kramlja

in grofu svojemu pripoveduje,
kako marširal, romal je na tuje.

Kako je bila strašno dolga pot
iz dragih Teharij, bogvedi, kod.

Pa da je Dunav večji od Savine,
in ladje so velike ko grajščine.

Pa da domov ne vrne se popred,
če Turkov ne poseka vsaj deset!

A kdor bi grofu žalega kaj storil,
pri priči tega Pengar bi umoril!...

Pa gresta dalje — in ob cesti, čuj,
pod hrastom v senci peva pevec tuj.

Guslar star poje. Dolga krasna brada
srebrna do pasú mu sega, pada.

V preprost, ogóljjen plašč je mož zavit.
Napol je slep, zato še bolj častit.

Okoli pevca množica se zbira,
posluša in v guslarja se ozira.

In Pengar pravi: „Majhen inštrument,
pa le prijetno gode vam ta šent!

Razpete samo tri na njem so strune,
pa kar mož gode, čisto me presune!

Tako otožno, žalostno, zares...
Kako pa vam je vseč to petje, knez?...”

Ko starec vidi nove goste svoje,
pa novo pesem jim na čast zapoje.

Zabliska nekaj brž se mu v očeh,
tako zagode jim na strunah treh:

„Priletele tri so ptice bele,
priletele čajke snežnobele,
na zeleno sedle so poljano.
Niso to tri čajke snežnobele,
to trije so le šatori beli
na ravnini dunavski zeleni.
Prvi šator kralja Vladislava,
krona se na vrhu mu leskeče,
krona sveti se na vrhu zlata.
Drugi šator Ujlaka vojvode,
meč sibirski se iskrí na vrhu.
Tretji šator šator je najlepši,
in pod njim grof celjski mi stanuje,
knez se Ureh tudi imenuje.
Na šatoru tem pa ščit je moder,
grb pripet je s čistim poljem modrim,
a na grbu tri so zvezde zlate,
zlate zvezde tri se lesketajo,
v žarkih solnčnih krasno se igrajo ...
Kaj pomeni zvezd trojica zlata,
zvezd trojica v grofa Urha grbu?
Prva zvezda zlata — vera v sebe,
vera v sebe je in v sile svoje!
Pojdi v svet na svojih lastnih nogah,
bôri sam se z močnimi rokami,
bôri sam se z glavo svojo jasno
in pa s srcem svojim mladim, vročim! ...
Druga zvezda zlata — to je nada,
nada svetla je v bodočnost tvojo!

Nado svojo nosi vedno s sabo!
Pa naj svet se zaroti makari
s peklom zlobnim samim zoper tebe
in ti hoče vzeti nado tvojo,
ti nikoli je ne daj od sebe!
Čim izgubil nado si, nesrečnik,
že izgubil si življenje samo!
Tretja zvezda zlata — je ljubezen.
Ljubi svojo vero, ljubi nado!
In življenje ljubi trudovito!
A kdor tebe ljubi, mu poplačaj,
za ljubezen mu ljubezen vračaj!
Tó grb celjski govori sloviti,
vi junaki moji bojeviti!
Kar trozvezdni grb vam razodeva,
to guslar vam slepi danes peva!...“

„Izvrstno res, guslar, si mi zapel!“
Grof Ureh reče starcu ves vesel.

Križarji tudi ploskajo mu vneti:
„Tako nikjer še nismo čuli peti!“

In Pengar méni: „Takih ni pri nas!
Ko kdaj bi hotel priti v našo vas!

Poslušali bi starčka tamkaj radi
še naši Teharjani, stari, mladi...“

„„Veš, kaj, ti starček, pridi v šator moj!““ —
mu reče grof — „„kar zdajle za menoj!

Boš peval pesmi samo meni, starec!
Starine sladke dam ti poln kozarec!

Poslušal sam te bom ves dan makar,
za vsako pesem dam cekin ti v dar!““

In starec gre ... In že samá stojita
v šatoru ... „Glava tvoja res je zvita,

veš, oče Sava! Hvala ti zato!
Ni spôznal danes nihče te tako!“

„„Moj grof in knez!““ — šepeče stari Sava —
„„Skrivnosti čuva skrbno moja glava.

Izvršil sem natančno tvoj ukaz
in prišel k tebi sem še v pravi čas!

Knez Branković pozdravlja te najpreje
pa ti želi uspeha najsrčneje!

A kar se tiče tistih krogel dveh —
glav bratov Hunjadov — ki v bližnjih dneh

jih pošlješ tastu, on jih pričakuje
in končne zmage tvoje se raduje!

Nasprotnika sta tvoja tista dva ...
No, zob za zob — pa se prepir nehá!

Še to je rekel tast tvoj, da vojakov
ti pošlje, če bo troba rad, junakov,

pa naj kdorkoli tvoj bi bil sovrag,
Turčin neverni ali Oger kak!

Belgrad pač oreh trd bo za Osmane.
Moči so turške zdaj mi dobro znane.

Ne vem, kako sem se skoz nje preril.
Pač čuda, da me nihče ni ubil!

Le Ogrov čuvaj se mi premetênih!
Sovragov hujših ni nikjer nobenih!

To zvedel v Belemgradu sem gredoč.
Sam bog naj pošlje svojo ti pomoč!““

Grof vina v čaši tenki dve nataka
rekoč: „Izkazal si se mi junaka,

res, oče Sava modri, pred menoj!
Zapomnim dobrohotni svet si tvoj!

Pij! Trkniva poslednjič morebiti!
Kdo ve, kaj vse utegne se zgoditi!

Moj cilj poznaš . . . Čem biti svoj gospod!
Poslej sam hočem kraljevati tod!

Od Celja pa do tastove očine
oblast bo moje celjske kraljevine!

Kralj Ureh celjski ti napiva zdaj!“
„„Na dobro srečo, grof, na vekomaj!““

Dve živi struni jasno sta zveneli.
Dve duši sta se krasno razumeli.

IX

Molitev nočno Dunav si šepeče.
Pri zvezdi zvezda zlata se leskeče.

Križarski tabor po ravnini spi.
Edini šator Ujlakov bedi.

Kaj delaš, vojvoda? Ne moreš spati?
Kaj delajo pri tebi zdaj magnati:

Szilagy, sinova Hunjadova dva,
škof Vitez Janoš, družba pestra ta?

Obseva medlo svečnik Ogre brate,
obraze črne njihove bradate.

Okoli mize sedli so možje.
Prepozno za večerjo obsoré...

In Oger rad popiva in piruje,
tako se rad zabava, ponočuje!

Kedar od sladkih vin in od jedij
najboljših miza težka se šibí;

in ko cigan jim črni gode, piska,
pri vinu Oger dobre volje vriska,

z dekleti pleše, da se vse kadí.
Tako prebije Oger rad noči.

A tu nocoj tak pusto po prostoru!
Sam dolgčas pleše čardaš po šatoru.

In godci — ni nocoj jih, ni nikjer!
Res, kakšen to je ogrski večer?

Nič ni jedij na mizi niti vina.
Nekaka mučna vse teži tišina.

Pa pravi stari vojvoda Ujlak,
velmož sibirski: „Tabor krije mrak

in nihče pač ne ve, da tu sedimo
in kaj med sabo tajno govorimo.

Jaz mislim, da namestnik, grof Celjan
nevaren mož je že za našo stran!

Res, meni je podvržena armada,
pa kaj, če vendar celjski grof nas vlada!

Celo nad kraljem grof je pravzaprav,
in zrasel nam je preko naših glav!

Ta tujec gospodar je naše hiše,
in on popenja se še više, više!

In doživimo neki lepi dan:
na glavi krono nosil bo Celjan!

In Ogri mi to gledamo, trpimo!
In nič ne ugovarjamo, molčimo!“

Laslo Hunjadi.

Kaj oče najin rajni svoje dni
pretrpel je od grofa, veste vsi.
Do smrti ga preganjal je nedavne,
očetove je blatil čine slavne.
Zato, ker bil zaslužen je junak,
nasprotoval mu celjski je prvak!

Matija Hunjadi.

Če nama grof laská se, to ne moti
nikoli naju, saj poznavá poti,
po katerih hodi zviti ta Celjan,
da naju iznebi se neki dan!
Kdo pač Celjanu še poslej zaupa?
Prijaznost grofova je čaša strupa!

Laslo Hunjadi.

Laskanje grofovo je sladka past!
Saj tudi miši se lové na mast.

Szilagy.

Jaz prav zaupal nisem mu nikoli!
Celjan ni bil nikoli mi po volji.
Lokav je, sila lakomen častí
in po kraljévi kroni hrepení.
O teh rečeh se dolgo že štepeče.
Pozornosti zdaj treba nam tem večje,
odkar je za namestnika izbran.
Volitve dan je bil nesreče dan!

O, ta usodni Futak! Obžalujem,
da bil sem tam! Volitve se sramujem.
In kakor stari Cato svoje dni
Kartage več trpeti mogel ni
in pridigal v senatu je Rimljanom
naj z vojno zagrozijo Kartažanom:
„Carthaginem delendam“ tudi jaz
nocoj vam kličem, bratje, še je čas,
da grofa celjskega se iznebimo!

Vsi zaporedoma.

Smrt mu! Smrt mu! Čimpreje ga ubijmo!

„Smrt mu!“ je po šatoru šel odmev.
Z obličij jim odseval tih je gnev.

Le eden še sedi molčé za mizo —
škof Vitez. Čuti mar duševno krizo

in dvomi, če je prav skleniti smrt
Celjanu? ... Sam s seboj zdaj škof je sprt.

Ubijati — je li še to krščansko?
Ni to zločin li? Ni li to pagansko?

Kaj rekel že na Sinaju je bog?
Da: „ne ubijaj!“ pravi dekalog ...

In vojvoda Ujlak vladiki reče:
„Kaj ne da, škof, zdaj vest hudó vas peče?

Kot mašnik, škof, še omahujete,
ubiti grofa se sramujete?...

Razumem vas... Vam brani sveta vera,
ki odločitev v duši vam ovira..."

Szilagy.

Kako, škof, menite? Še prašam jaz.
Povejte nam! Nocoj je zadnji čas!

Laslo Hunjadi.

Jaz tudi rad bi slišal vaše mnenje!

Matija Hunjadi.

Res! Naj Celjanu vzame se življenje?

Ujlak.

In kakor se odlóčite, škof, vi,
tako se tudi v kratkem naj zgodi!

Premišlja Vitez Janoš, omahuje,
koleblje, ali res naj smrt svetuje?

Naposled pravi: „V bibliji sam bog
dovolil je umor, saj veste, mnog.

Pripustil je umor, da zlo prepreči,
da ž njim izogne večji se nesreči.

Umreti moral sam je božji sin,
ker vsemu svetu je grozil pogin!...

Jaz vam ne rečem, da ga umorite
Celjana, da tako ga pogubite.

Jaz samo rečem: Kadar se zgodi,
kar več zabraniti se dalo ni,

ne bodem grajal, kar ste izvršili,
četudi ste Celjana — umorili...“

Ujlak.

No, to je jasno, ljubi škof, zares!

Szilagy.

Čeprav je diplomat govoril vmes...

Laslo Hunjadi.

Da, da, popolnoma smo razumeli,
kar, škof, ste nam povedati hoteli!

Matija Hunjadi.

Škof prečastiti, hvala vam zato!

Ujlak.

In sklep se tudi izvrši tako!

In vstali so možje, se poslovili
in vojvodo so samega pustili.

Spet plava po šatoru nočni mrak,
in na ležišču svojem spi Ujlak.

Spi ko doma na póstelji bogati.
Vojaku je povsod lahkó zaspati.

V šatoru, čuj, zasliši se grohot!
Odmev razlega se iz kota v kot.

Zdaj nekaj hitro švigne po prostoru...
Svetiljka sama se užge v šatoru.

In, glej, na mizi kdo sedaj stoji?
Kdo mož je ta z bodečimi očmi?

Kako predrzno z mize se ozira,
na spečega pa svoj pogled upira!

Ko šviglja vitek je možic in suh...
V obleki črni... Mari kakšen duh?

Iz las molita tujcu dva rožiča...
Pa res prikazen živega hudiča!

Spi, težko diha vojvoda Ujlak.
In nepremično vanj reži se vrag.

Reži se, smeje se in se grohoče.
Mar dražiti, vzbuditi Ogra hoče?

„Haha! Izvrstno! No, tako je prav!
To bil spet čin je plemenitih glav!

Le naskrivaj, za hrbtom, iz zasede
naklep uspešen vselej se naprede!

Oko v oko — to negotov je boj!
S kovarstvom lože cilj dosežeš svoj!

V poštenem boju treba je junaka
in roka tvoja mora biti jaka!

Pogumno mora biti mu srcé,
kdor javno s tekmeccem borit se gre.

Zato preprosti moški le značaji
borijo se o belem dnevu raji,

češ, svet naj priča, da jim čist je ščit,
da za pravico šli so se borit!

Haha! Haha! Značaji? Kaj značaji!
Posluži podle se zvijače raji!

Kaj hrabrost, kaj pogum! Reči za smeh!
Kaj, če si lopov! Da imaš le vspeh!

Kdo praša te, kako si cilj dosegel?
Makar v svoj voz si luciferja vpregel!

Ne hodi v boj, ko sije beli dan!
Za plot se skrij, ko noč pokriva plan!

Ko tekmecc pride mimo po navadi,
ti po razbojniško ga tam napadi!...

O, dobro došli mi, zaplotniki,
vi spletkarji in vi zarotniki!

Zavratni bodite in licemerni,
potem pristaši moji boste verni!

Prijaznost hlinite ljudem v obraz,
na smrt sovražite jih isti čas!

Pod plašč noči se mora skriti zloba,
nerada ščiti solnčna jo svetloba!

In jaz neskončno bom potem vesel,
od zadoščenja bom roké si mêl,

če vam naklep nocojšnji se posreči,
če pade v pest vam celjski grof slopeči!

Kaj mislite, da nihče čul vas ni,
in da med sabo bili ste samí?

Haha! Jaz satan sedel sem med vami!
Haha! Haha!...“ Ujlak se tu predrami,

zakolne strašno: „Ta prokleti san!
Ko môra me je mučil!... Kaj že dan?

Še slišim ga, kako grdo se smeje
mi nekdo v sanjah... Té ponočne seje!“

X

Zapadlo solnce je, ugasnil dan.
Peruti noč razpenja črez ravan.

Mogočne so peruti njene črne,
pa skozi se leskečejo srebrne,

tak daljne zvezde s sinjega neba,
med njimi mesec kakor kralj jadrá,

ozira radoveden se z višine
z obličjem polnim doli v globočine

in smeje se, ko vidi še ljudi,
ki nič se spat jim iti ne mudi...

Križarski tabor se nocoj zabava.
Kdor ni za nič, pa naj v šatoru spava!

Poslednjič taborijo danes tod,
a jutri dalje jih povede pot.

Po Dunavu širokem na Osmana
odrinejo pred Beligrad zarana.

Vojvode Ujlaka ukaz veli.
Nocoj slovo odtod se proslavi.

Na sredi taborišča, kar na plani
križarjem črni godejo cigani.

Rumeno vino v čašah se iskrí,
mož z možem trka: „Vojska naj živí!“

„„Kako pak! Vojska!““ — drugi pritrdijo —
„„Le vojska je življenje!““ — vsi kričijo.

„A kdor poguma nima, ne srca,
ostani rajši za pečjo doma!“

„„Otroke ziblje naj, boga naj moli!““
„Kaj revež bi počel na bojnem polji!“

„„Tu ni za babjeke! Tu teče kri!““
„Zatorej, bratje, vojska naj živí!...“

Nov gost križar omizju se predstavi,
prisede in tovariše pozdravi...

„Hej, pevec, bratje! To je pevec naš!
Bog živi! Dobro došel!“ Kar sto čaš

tovarišu za zdravje se izpije,
a pevcu častna čaša se nalije.

„Najboljši pevec ti si Radovan!
Po vsem že taboru tvoj glas je znan!“

„„Zapoj, zapoj nam!““ — prosi družba cela —
„Zapoj nam, da bi se nam duša vnela!“

Poj nam pogum! Če kdo na vojsko gre
ne sme boječe biti mu srce!“

In pevec Radovan izpije čašo:
„Naj bo! Pa jo uslišim željo vašo!

Kaj nosite ob strani vsak s seboj?“
„Meč, ostri meč vojak vsak nosi svoj!“

„Zapojem naj o meču?...“ „Bravo, bravo!
O meču pesem! Da, izbral si pravo!

Poslušajmo zdaj, bratje, pesem to!“
In Radovan zapoje jim tako:

„Gospod mogočen ti si meč!
Častim visoko te, pozdravljam.
Moči, kdo, prašam, ima več?
Junak si, meč! Jaz te proslavljam!

Ti meč si preobrazil svet,
ti ustanóvil si države!
Ti v teku si nešteti let
junakoval na polju slave.

Ti meč jekleni, braniš last,
ti braniš drago dedovino;
ti, meč krvavi, braniš čast,
ti stražiš ljubo domovino!

Kjer ne izda beseda več
in um ne ukroti sovraga,
spregovoriš ti, bridki meč!
In kar ti rečeš, to pomaga!

Kar, meč, podpišeš ti, drži!
Najstarša tvoja je pisava.
Stoletja dolga doživi
le z mečem pisana postava!

Junak si, meč, si velikan!
Zato te ljubim in spoštujem!
Tovariš moj si dan na dan,
s ponosom jaz te opasujem ...“

„Hej, pevec Radovan! Poživi bog
te! Slava!“ zagrmelo je okrog.

Vsi vstanejo, držijo v rokah čaše:
„Užgal si s petjem svojim srce naše!

Pij! Trkaj z nami, brate Radovan!
Le meč junak je, meč je velikan! ...“

In Pengar dregne godca Groma: „Čuješ?
Ta zna pa več ko ti! Se kaj sramuješ?

O meču pesem lepša se mi zdi
ko tvoja pesem luni! Te jezi,

ker tekmeec Radovan te prekosil je,
premagal te, takorekoč pobil je?

V obraz si zelen ko lapuhov list!
Strupena reč je godčevska zavist!“

Pa godec Grom se prav nič ne huduje,
saj ve, da Pengar šali se, norčuje.

Županovim dovtipom se smehlja,
saj tudi njemu šla je do srcá

o meču pesem krepka, jedrovita,
nabrušena ko meč in bojevita...

Vojaki onemeli v pevca zro,
saj s petjem jih navdušil je takó!

In Radovan zakliče: „Bratje, čujte!
Saj ni še konec pesmi! Le mirujte!

Še polovico v duši je imam...
Naj mar še to nocoj zapojem vam?“

„„Zapoj, zapoj še!““ prosijo vojaki,
od ginjenja solzijo se možaki.

In Radovan si brž naliže še
v kozarec vina, ga izpije še,

obriše brke si pa jim zapoje
še drugo polovico pesmi svoje:

„A kdor brez meča je, gorjé,
gorjé mu! Mož je tak nesrečen!
In koder hodi, kamor gre,
po svetu tava suženj večen!

Kdor nima meča, ni junak!
Kdor le utegne, ga zatira.
Brez meča mož je siromak
in brez zaščite vam umira!

Če nimaš meča, nisi nič!
In preko rame vsak te gleda.
Negoden, brez perutij ptič,
stvar brez ugleda si seveda!

Brez meča mož zaničevan!
In kdor le hoče, vsak te suva.
Dokler živiš, povsod psovan,
in kdor te sreča, te opljuva!

Brez meča ljudstvo, bratec moj,
trinogom služi in hlapčuje...
Življenje zanj brezupen boj,
pod jarmom turškim še vzdihuje!...“

„Lepó si pel!“ — omizje zagrmi —
„Naš Radovan, naš pevec naj živi!“

E d e n i z m e d o m i z j a .

Da, meči, puške pa smodnik, kanoni,
vladarji naši so, sveta patroni!

Drugi izmed omizja.

Resnico suho, Radovan, si pel!
S to pesmijo kar v tarčo si zadel!

Tretji.

In kdor vsak dan orožja ne opaše,
sovražnik hitro v malho ga pobaše!

Četrty.

Cigani! Ali ste zaspali? Hej!
Le godite poskočnice naprej!

Peti.

Nocoj še hočemo se veseliti,
saj kmalu nam bo treba kri preliti.

Šesti.

Zagodite nam tudi kaj za ples!

Vsi zaporedoma.

Kaj bomo dremali vso noč? Pa res!

Cigani piskajo
tako, tako lepó
in gosli vriskajo
in cimbale pojó.

Še medved gode vmes,
to bas renči na moč.
Vojaki, hej, na ples!
Kdo spat bi šel to noč!

Pri paru par vrti
po trati se okrog,
da vse se kar kadí
od gibčnih, lahkih nog.

Dekleta mlada, oj,
kako ste našle pot
v ostrog na ples nocoj
naskrivoma, odkod?

Drži križar črez pas
deklè in govori:
„Nocoj je zadnji čas,
da gledam ti v oči!

S Turčinom predkopred
zarajamo drug raj,
in jaz na oni svet
odplešem pač tedaj!

Pa naj bo, kakor bo!
Vesel bom še nocoj!
Deklè, veš, za slovó
poljub dobim še tvoj!“

In godci piskajo
vso noč tako lepó...
In gosli vriskajo
in cimbale pojó...

XI

O, listopad, ti pusti listopad!
Brez solnčnih žarkov mesec in brez nad!

Bolnik si, ki zapadel je že smrti,
ki skoro spal pod belimi bo prti.

Nadúšljiv, onemogel si in star.
Kaj tebi radostno je solnce mar!

Kaj mar življenja polna ti svetloba,
ko zdaj in zdaj uniči te trohnoba!

Kaj tebi jetičniku mari svet,
svet bujni in pa pestrobojni cvet!

Sam s sabo sprt čudak si pa samuješ,
v meglenem mraku hiraš, pokašljuješ.

Kdo ljubi te in kóga ljubiš ti!
Ah, kdor te vidi, nate se jezi.

Pogled tvoj nam srca več ne ogreje.
oči ti zrejo hladno, vse hladneje.

O, listopad, ti pusti listopad!
Brez solnca, brez življenja si, brez nad!

Dan listopadov ... Medlo solnce sije.
Ko velikanski gad se Dunav vije;

počasi leze in leskeče se,
a pospešiti pot mu neče se.

Hej, Dunav silni, toži se ti mari
po domovini tvoji gorski stari?

Kak razposájen skakal si, vesel
v mladosti svoji drzen dečko, smel!

Po lokah gozdnih brez skrbí si skakal,
dobrave in poljane si namakal.

In srne so hodile k tebi pit,
v valovih tvojih bistrih se hladit.

Pa tudi majhen bil si. Kdo se bal je
in kdo na svetu te še spoštoval je?

In ti si rasel, rasel dolgo pot —
in zdaj mogočen, velik si gospod!

A kdo prešteje tvojo zdaj družino?
In kdo izmeri tvojo domovino?

Kdo brate, sestre tvoje vse pozná!
Nbroj sinov je tvojih in hčerâ.

In predno z večnim morjem tam se zliješ,
kdo ve, kako še zrasteš, se razviješ!

In koliko še bratov in sinov,
hčerâ, sestrâ ti prihiti z bregov

v naročje tvoje, Dunav veličastni,
mogočni Dunav, gospodar oblastni!

Hej, koliko te videlo gradov
gredoč je s svojih skalnatih bregov!

In kakšna krasna ti si videl mesta
po poti, koder vedla te je cesta!

In koliko srečavaš ti ljudij,
ki pot jim tvoja blagoslov delí!

A ti potuješ kakor pred vekovi
po poti svoji stari, vedno novi . . .

Mar dolgčas ti je tod, o rečni bog?
Ravnina, kamor gledaš, naokrog . . .

Zamišljen v daljne gorske si vrhove?
Pa kakor v sanjah tod vališ valove . . .

Še solnce danes na široko plan
ne sije nič . . . Eh, listopadov dan!

Trije labodi pa veliki, beli
na Dunavu peruti so razpeli

pa plavajo navzdol za drugim drug,
pa plavajo v Belgrad naprej na jug.

Saj danes niso to labodi beli,
ki tam ponosni plavajo in smeli,
tri ladje so, križarjev polne tri . . .
In Dunav nese ladje in šumí . . .

Je ladja prva ladja Vladislava,
zato tako na čelu prva plava!

A s kraljem vozi celjski se prvak,
grof Ureh, in pa vojvoda Ujlak;
vsa družba s kraljem vozi se njegova,
Hunjadijeva tukaj sta sinova

in Szilagy pa škof Vitez, in nebroj
vzel kralj plemenitašev je s seboj.

Vse vozi v Belgrad se na dušmanina.
Oteta kmalu bode domovina.

Ozira kralj se s krova. Kak pogled!
Na desni, levi rodoviten svet!

Neskončno polje tod, onod gozdovi,
in tod vinogradi in tam vrtovi;

tu selo mimo gre, tam božji hram,
tu vidi kralj trdnjavo, klošter tam . . .

In spremstvo gleda s krova po obzorju,
in ladja plava tiho ko po morju.

Laskajo Ogri kralju se gredoč
in Urha hvalijo pred njim na moč.

Ujlak.

Poživi bog nam kralja Vladislava!
Namestniku njegovemu pa slava!
Grof Ureh, zdaj ste prvi naš magnat!

Szilagy.

Spoštujemo Vas, ljubimo, naš brat!
Prav modro ravno vas smo izvolili,
preslavni celjski grof, v tej turški sili!
To bil je v Futaku presrečen dan!

Laslo Hunjadi.

Kdo bil bi boljši nego grof Celjan!
Jaz tudi ljubim vas, o vi rešitelj
naš hrabri, v stiski zdaj ste naš tešitelj!

Matija Hunjadi.

Z očetom najinim res svoje dni
sovražila sta se . . . To dobro veva.
Pa kar je bilo, danes to več ni,
in midva ne gojiva v srcu gneva.
Kaj pač preteklost nama danes mar!

Škof Vitez Janoš.

Le eden je sodnik in gospodar
nad nami vsemi! Bog sam naj nas sodi!
On vidi naše misli, on nas vodi.
Najvišjo samo bog ima oblast
črez duše naše. Njemu hvala, čast!
On grehe nam odpušča, če grešimo.

Bog hoče, da mi tudi odpustimo
žalitve drugim . . . Stari vaš prepir
in srd je poravnan in sklenjen mir!
Škof sem. Ljubezen, spravo le razširjam,
vse žive dni sovražnike pomirjam!

Grof Ureh.

Gospôda Ogri, vse verjamem vam!
Možé odkritosrčne vas poznam.
Kako pač mogli takšni bi magnati
v obraz se hliniti mi in lagati!

Kralj Vladislav.

Kar slišim, to me srčno veseli!
Sovražnik naš pred vrati že stoji.
Zato premine mržnja naj osebna!
Edinost, sloga nam je zdaj potrebna!

Laslo Hunjadi.

Modrost globoko, čisto ko kristal
izrekel je premilostni naš kralj!
Visoko vaše čislamo poslanstvo,
zato pa dovolite, veličanstvo,
da vam spoštljivo poklonimo se,
od vas to uro poslovimo se!
Nas petorica Ogrov gre pred vami
po suhem v Beligrad, a vi za nami
pripeljete s križarji se poznej!
Jaz, brat moj pa Ujlak, gospod vladika
pa Szilagy, družba naša nevelika,

pripraviti vam sprejem hiti naprej!
V belgrajski snidemo se spet trdnjavi.
Vam, kralj naš, slava! Ostanite zdravi,
namestnik vi, grof Ureh! Skoro vas
pozdraviti veseli pride čas!

Pristala ladja bela je k obali.
In Ogri so na konjih odvihrali.

In kralj in Ureh jih pozdravljata,
z rokami se od njih poslavljata
mahaje „srečno pot“ jim v daljo s krova ...
In zopet orje ladijina prova

globoki Dunav ... Plava beli brod,
na jug vse dalje plava ko labod.

O, kje že zdaj so ogrski magnati,
ki znajo tak prijazno se laskati!

In ladja s kraljem plava vse naprej
pa misli si: „Hinavci sladki, fej!

Res, sram me je, da prej sem vas nosila!
Zakaj gredoč vas nisem potopila!

Ljudje ste vi — in jaz sem mrtva stvar ...
Lagajte si v obraze! Kaj mi mar!“

In tretji dan vse tri so ladje bele
z armadami pred Beligrad prispele.

XII

Ob Save ustju vojska tabori.
Tristo šatorov belih tam stoji.

Povsod vojaško spet šumi življenje,
križarski hrušč in pisano vrvenje.

Pa kje ima namestnik šator svoj?
Kje celjski grof počival bo nocoj?

Pač kralju šator krasen je postavil,
ponosno bivališče mu pripravil —

in skoro nase je pozabil sam.
Kaj ne blešči trozvezdni grb se tam?

Res, to-le šator grofa je Celjana!
Nocoj pri njem je zbrana družba znana...

„Ves dan sem iskal vas, moj grof, povsod
in komaj k vam iztaknil zdaj sem pot!“

ves zasopihan Pengar Urhu pravi,
pa brž prisede k znancu — k otcu Savi.

„Ej, ej, moj sosed Pengar, moj župan!
Pa spet smo skupaj!“ — reče mu Celjan —

„Saj ti župan pa sivi oče Sava
bržčas edina sta prijatla prava!“

„„Utegne biti““ — pravi Sava — „„res!““
Pa gibčni Pengar brž poseže vmes:

„Kar oče Sava méni, je resnica!
Moj grof, oh, vam se res godí krivica!

Na drugi ladji, prav za vami jaz
s tovariši sem vozil se ves čas.

Kaj vse gredoč sem slišal med vojaki!
Ti vaši Ogri lepi so junaki!

Obrekovali so vas dan in noč,
naglas preklinjali so vas gredoč

pa tujca so nadutega vas zvali
in z grdimi priimki vas psovali.

Tolmačil drug mi je hrvaški moj,
ki vozil se na ladji je z menoj.

Bojim za vas se . . . Ogrski vojaki
vsi skupaj niso zvesti vam junaki!“

„„Ne boj, ne boj se, Pengar, moj župan!
Saj ne boji nikogar se Celjan! . . .““

„Ej, Pengar prav je slišal!“ — méni Sava,
zamišljen gleda v tla in prikimava . . .

„Na zadnji ladji vozil sem se jaz
pa góslal, pel ljudem za kratek čas.

Za srbskega so godca me imeli
in zmerom novih pesmij so hoteli.

Biló je Nemcev, Čehov tam pri nas
pa vaših Vindov slišal sem ves čas.

Nikoli pa ni padla žal-beseda
o tebi, grof! Še hvalili seveda

so hrabrost tvojo vselej in dobrost,
bogastvo in oblast in pa modrost!

Pa nekega večera, ko sem peval
na krovu, zraven mene je sedeval

bradat križar pa reče: „Ta Celjan
pa roma menda v Beligrad zaman!

Nobeden pravi Oger ga ne ljubi.
Bog ve, če ne zapade mož pogubi!“

„„Eh, kdo bi bal se!““ — reče grof — „„To vem,
da všeč ne more biti človek vsem!

Zaupam tistim, ki so mi še zvesti,
predvsem pa tej-le hrabri svoji pesti!

Že jutri pojdem s kraljem v Beligrad!
Tu smo trdnjavi prišli le do vrat.

Ostanita oba mi zvesta, zdrava,
župan moj Pengar in pa oče Sava!

Kadar Turčinom zlomimo pa vrat,
povrnemo se spet na celjski grad!

Rad zopet videl svoje bi Celjane!
Saj res, župan, pozdravi Teharjane,

kar pripeljalo se jih je s teboj . . .
Vem, da navdušeni so vsi za boj! . . . “

Čuj, kaj križarji zunaj tak kričijo!
Kak hrup! Vsi nekam tekajo, hitijo.

In grof in oče Sava in župan
se dvignejo in stopijo na plan.

Glej, tam, nedaleč proč, tam na planjavi
ljudij vse črno, glava je pri glavi!

Vojaštva pisanega mrgoli
in novih čet še vre od vseh strani!

Kaj to pomeni? Punt, zarota mari?
Kaj zbirajo na trgu se križarji?

Tam sredi gneče tudi godec Grom
kriči zdaj nekaj . . . Kakšen trušč, polom!

Kaj neki med vojaštvom se dogaja?
Pokaj nocoj se tukaj zbira, shaja?

Vse mirno zdaj... Ves zbor namah je tih...
Na sredi gneče pa stoji menih!

Z vozá visokega se mož ozira
in kakor da še množico študira.

Mlad, v črni kuti, suh in razoglav
stoji in ščip obseva ga z višav.

Z značilno gesto jih menih pozdravi,
s sonornim in gorečim glasom pravi:

„Soldati
in v Jezukristu moji ljubi brati!
Notranji glas
me gnal je, da naj stopim tu pred vas,
da vas očetovsko še posvarim
in poučim
nocoj,
ker kmalu pojdete na boj!
Poglejte mi v obraz!
Jaz pišem se za patra Peregrina,
Italija je moja domovina.
Duhovni sin sem in naslednik jaz
meniha in svetnika Kapistrana,
ki umorila ga je smrtna rana
poleti v Iloku... Pri njem sem stal,

ko od sveta je mož slovo jemal.
In ko zatiskal sem oči svetniku
in učeniku,
sam videl sem, kako
ga bog je vzel v nebo.
Ko golobica bela
njegova duša je k bogu zletela!
O, Janez Kapistran
bil pridigar je slavnoznan!
Heretike je grde kaznoval
in petdeset je Judov sam sežgal,
ker niso se hoteli spokoriti
in dati se krstiti!
Navduševal križarje je za vojno,
armado spremljal v Belgrad mnogobrojno
in pridigal je proti Turkom boj,
svet boj menih-heroj!
Premagani res bili so Osmani,
naklestili so jih kristjani,
pa kdo premagal jih je pravzaprav?
Topovi, puške, sablje in smodnik?
Kaj še! Vse zmota puhlih glav!
Premagal jih je Kapistran, svetnik,
z besedo božjo in pa s čudeži!
Tako je, grešniki in Judeži,
ki Kristusa prodajate,
oh, za meseno, ničevo veselje!
Pa kaj tajite, glave majate?
Ne veste, kam vas greh popelje?

Do bojne slave ne, pač pa na prag
peklenski, kjer vas sprejme vrag!
O, peccatores!
O, feminarum seductores!
Kdo vas učil je takšne mores?
Orožje vaše ni za nič,
dokler ima še v krempljih vas hudič!
Pokora in kesanje pa molitev —
le to vam izvojuje vsako bitev!
Oh, vi ljudje!
Če gledam vas, pa me boli srcé.
Križ nosite prišit na rami,
da vsakdo ve, da križ imamo z vami!
Oh, vaša vest tornister se mi zdi,
ki grehov poln na hrbtu vam visí
umazan, kôsmat... Vi marširate
z bremenom tem nesrečnim v pogubljenje!
Kaj mari večno vam življenje!
Le v grehah vadite se, eksercirate!
Vojaško vaše vežbališče
veselo je plesišče!
Kaj mari so vam sveti zakramenti,
mehkužni regimenti!
Sepulcra dealbata,
pobeljeni grobovi!
Nazunaj ovc pohlevnih jata,
naznotraj pa zgrabljivi ste volkovi!
Junaki ste
pred svetom — pa še kaki ste!

O, miserere, Christe, miserere!
O, peccatores vos!
Kdo v grehah vam je kos?
Zato zaradi vas se svet podere!
Po krčmah radi se postavljate
pa noč in dan denar zapravljate!
Vinarne, da, vinarne,
to vaše so kosarne!
Seveda, pri menaži
ste vselej rajši ko na straži!
In puške in kanoni
trebuhi to so vaši, vi kujoni,
ki bašete jih vsak dan bolje
gredeč na bojno polje!
In streljati izvrstno znate,
s tem radi se bahate;
saj v tarčo vsakikrat zadenete —
z očmi ne trenete —
in tarča vaša to je greh!
Pa kaj se smejete! Greh ni za smeh!
Res, srčnosti ste žive dike!
Namesto sabelj brusite — jezike!
Resnici radi figo kažete,
nikoli pa ne lažete,
če spite
in če molčite!
Vae vobis, filii mei!
Vae vobis, duces caeci Pharisaei!
Če slepec slepca vodi,

oba prekucne v cestni jarek zlodí!
Trdnjave,
ki jih najrajši naskakujete,
so ženske mlade, zdrave!
Pri njih se odlikujete!
Veliko rajši ko Turčine
lovite, koder morete, deklíne!
Predpasnik ženski vaša je zastava,
ljubezen grešna vaša bojna slava!
Najhrabrejše med vami že izbral
si general je Lucifer, zaznamoval
jih s svojimi svetinjami — ojej!
Iz vaših duš nabral si je trofej!
O, fratres dilectissimi,
carissimi!
Puellae pač, puellae
so v grešne svoje mreže vas ujele!
Praeceptis meis oboedite!
Poslednji čas je, da se spokorite!
O, vigilate et in fide state,
da svojih duš hudiču ne prodate!
Prudentes jam estote
in opustite svoje stare zmote!
Če ne, upepelí vas večni plamen!
Zapomnite si! Amen!“

XIII

Kaj pravzaprav je vodna ta planjava?
Ni Dunav, ne njegova sestra Sava.

iroko jezero je. Ladje tri
gredo pred Beligrad, ko se dani.

Glej, rjuho belo jutro že odgrinja
počasi s sebe, megla tenka zginja,

polagoma se dviga nad vodój.
In jutro mane si oči z rokój.

Ko lena ženska leca se in vstaja.
Izza gorâ tam zlato solnce vzhaja,

le, žal, da veličastno ne tako
in ne z žarečo tisto več močjó

ko prej o kresu divje, ognjevito
in kakor triumfator zmagovito...

In jutro brž umije se, nakar
obleče se v bleščeči solnčni žar.

Odkod si prišlo, solnce listopadno?
Res, čudo božje, čudo nenavadno!

Mar vojskam razsvetljuješ bojno pot,
da vedele bi danes kam in kod?

Na ladji Pengar in menih stojita
pa gledata, po jezeru strmita . . .

Vse tiho še . . . Ni čolnov, ne brodov,
ki zdaj že letali bi prek valov.

Vse tiho . . . Mar še spijo domačini?
Poskrili so se morda pred Turčini?

Pa reče Sava: „Ljubi moj župan,
nič dobrega mi ne obeta dan!

Poglej, kako tod letajo vranovi
za nami črni, nizko nad brodovi!

Golobi beli, vidiš, pa bežé
pred njimi plahi, ker se jih bojé!

Vranovi, to je zloba in krivica,
golobi so nedolžnost in pravica . . .“

„Vranovi tudi meni niso všeč!
Ne vem, kako skonča se naša reč — ““

boječe Pengar vraževerni pravi,
po strani zre v obraz očetu Savi . . .

Poskuša resno brati mu z očíj,
kaj zdaj v njegovi glavi se godi

in kakšne skrivne misli zdaj rojijo
ter v duši se menihovi rodijo;

kako presoja starec položaj,
to Pengar rad ugenil bi sedaj . . .

Zato tak v Savov se obraz ozira,
zato tak radoveden ga študira.

Najmanjšo gubico župan ta hip
mu na obličju vidi. Žilic vtrip

na starcu, drugu svojem, opazuje . . .
Ugiblje, komentuje in rešuje.

In morda sam ne ve, da isti čas
študira Sava Pengarjev obraz.

Menih takisto brati poskušava,
kaj misli zdaj-le bistra kmečka glava.

Rad spôznal bi s preprostih mu očij,
boji se li župan prihodnjih dnij,

al brez strahu usodi gre naproti,
ki bliža vsem se že na bojni poti . . .

Drug drugemu si v dušo gledata,
da skoro se še ne zavedata . . .

Obraz človeški, živo ogledalo,
ti skritih mislij naših si zrcalo!

Kedar oko odprlo je pogled,
duh naš skoz okno to ozre se v svet.

In čuvstvo, ki vso dušo nam pretresa,
odseva nam iz jasnega očesa.

In kadar polasti srcá se strast,
vihar notranji nas dobi v oblast,

demonska borba iz očíj odseva,
obličje svetu tajnost razodeva...

Obraz človeški, živ si pergament,
popisan s tekstom svetim dokument!

In kdor zna brati te in razvozlati,
lahkó mu duš globino je spoznati...

Sevé, če tak obraz ni simulant
in kak v lažeh umetnik, komediant!

Če spreten, premetèn ni kak hinavec
in sebe samega kak pretvarjavec!...

Zato župan menihu zre v obraz,
menih županu gleda isti čas.

Drug drugemu že dolgo gleda v lice,
vsak njiju rad prodril bi do resnice.

Kateri pa jo našel je doslé:
župan al oče Sava — kdo to ve?

Stojita na palubi in molčita,
drug v drugega zamišljena strmita

in komaj čutita, kako in kod
črez vodno plan široko plava brod.

Iz sanjarij pa se šele zavesta,
ko že stojita na podnožju mesta;

ko ladje bele že pristale so,
pod Belimgradom do obale so...

In štirideset tisoč že vojakov
izkrvalo na breg se je junakov.

Stojé pred vhodom, ure štejejo...
Pa Ogri se v trdnjavi smejejo...

V dvorani pri zajutрку sedijo.
Lestenci pa z oboka še žarijo.

Spet v meglo se je preoblekel dan...
In solnce ne prodre do teh dvoran.

Pa reče Laslo Hunjadi: „Magnati,
pa se le dal je v kozji rog ugnati
in pa ukaniti nam naš Celjan!“

Matija Hunjadi.

Sedaj napočil je osvete dan!
Še kralja Vladislava smo ujeli!
Prevarili smo vse in prehiteli!

Škof Vitez Janoš.

Res, zvito se je naredilo to!
Zvijačno delo res je bilo to!
Seve, uspehi vselej so gotovi,
če bog početje naše blagoslovi!

Ujlak.

Križarji so zahtevali vam vhod —
pa jaz sem s stražo jim preprečil pot,
češ, kralj in grof naj vstopita najpreje,
armada pride v mesto pa pozneje!
Pripravljeno še stanovanje ni
popolnoma za toliko ljudi!

Matija Hunjadi.

Pustili noter smo še par križarjev,
nekakih častnih králjevih stražarjev
pa Urhovih ljudij, zaprl nato
dver jaz sem . . . Drugi čakajo lahkó!

Szilagy.

Tačas „pripravimo jim stanovanje“
v trdnjavi svoji za prezimovanje . . .

Ujlak.

Ujel se ptiček celjski nam je v past,
saj sam je prišel danes nam v oblast.

Laslo Hunjadi.

Iz kletke ptiček celjski ne uide!

Matija Hunjadi.

Ne! Iz trdnjave Ureh več ne pride!

Škof Vitez.

In kje je kralj?

Szilagy.

Počivat šel je, spat!

Seveda truden je, ker je še mlad!

Škof Vitez.

In kje je Ureh?

Ujlak.

Grof v kapeli moli!

Škof Vitez.

No, saj v življenju molil ni nikoli!
Pustimo ga, naj enkrat vsaj skesá
se grehov, predno stopi pred boga!

Ujlak.

Če grof v kapeli moli, naj pa moli!
Naj z bogom zmeni se po svoji volji!
Pravice té mu nočem kratiti.
Pa časa zdaj ne smemo tratiti!

Laslo Hunjadi.

Res je! Pritiskajo na nas Osmani.
Armada, žal, ni vsa na naši strani!

Matija Hunjadi.

Zatorej mislim, da je zadnji čas,
da grof pokliče se čimprej pred nas!

Szilagy.

Pošljite torej v cerkev po Celjana!
Povejte mu, da družba tu je zbrana,
ki čaka nanj! Prevažen bojni svet
se mora izvršiti predkopred!

Ujlak.

Soglašam! Pošljem ponj! Naj kmalu pride!
No, pa saj nam nikamor ne uide!

Škof Vitez.

Magnati, dovolite mi, da grem!
Ostavljam rajši same vas medtem!...
Svetóval kdaj sem vam kaj zlega mari?
Kaj ne, da ne nikoli! Bog me vari!
Res pa je križan bil sam božji sin,
ker vsemu svetu je pretíl pogin!

XIV

Noč padla črna je na celjski grad.
Vsi prebivalci grajski šli so spat.

Bedi pri oknu svojem Katarina,
v poslopju vsem velikem mar edina?

V jesensko mehko noč tak zre, strmi,
pa spanec ne poljubi ji očij.

Podpira lepo glavo, premišljuje...
Kam plavajo ji misli v kraje tuje!

Na južni, na podunavski tja kraj
zamaknjena grofica je sedaj...

Bog ve, kaj Ureh tam nocoj počenja,
saj noč peruti tudi tam razpenja.

Živi še? Spava že? Mar še bedi?
Bojuje se? Kako se mu godi?

In kdaj se vrne, če se sploh povrne?
V temine žena se ozira črne,

pa vse je tiho, zunaj vse molči
in nihče, žal, ji ne odgovori...

Sanjari, preišljuje Katarina.
Mož ji nocoj kar noče iz spomina.

Še zmerom ljubi ga ko prejšnje dni,
čeprav ljubezni njene vreden ni.

Kako ga je imela takrat rada,
ko prišla bila v Celje je še mlada,

nedolžna, neizkušena deklè
in žrtvovala svoje mu srcé . . .

„Le vzemi grofa, Katarina moja“ —
je rekel knez ji oče — „sreča tvoja

bo moja sreča! Grof je velik mož!
In, hčerka ti, pri njem pač srečna boš!“

Oh, ljubi oče, kaj je prava sreča?
Mar sreča rodovina je sloveča?

Mar sreča že slovito je ime?
Bogastvo, čast je, kar želi srcé?

Kako že poje srbska pesem stara?
Da sreča je ljubezen, ki ne vara!

Tako je čula peti tam doma.
In kdor to pel je, ta srcé pozna.

Njen slavni mož pa — zakonska zvestoba
To je tako ko tema in svetloba!

In vendar ga še ljubi — pričaj bog,
ki jima dal bil lepih par otrok.

Še ljubi ga . . . Le Srbinja tak ljubi.
Še misliti ne upa si o zgubi,

ki bojni bi provzročil jo vihar . . .
Smrt Urhova bi zanjo bila vdar,

ki bi težkó, težkó ga prebolela!
Kaj bi nesrečnica potem počela!

Tako-le zapuščena ko nocoj
presamotarila ves vek bi svoj . . .

No, pa saj čestokrat je zapuščena.
Kaj takim diplomatom pač je žena!

Med svet le taki siliijo možje,
a pusto je in hladno jim srcé . . .

Že zdaj je zapuščena kakor vdova . . .
Čuj, kaj je to? Pred gradom uka sova.

Pred njeno okno, da, nedaleč proč
priletel ptič skovikat je to noč.

Sedi nekje na veji, poje, poje,
oči žareče pa upira svoje

velike in demonske v črni nič
pa gleda in otožno poje ptič.

Grofica ga posluša in posluša
in še bolj žalostna je njena duša.

Posluša . . . Kakšno čudno petje, ah!
Vsa trese se . . . V resnici jo je strah . . .

Kaj v tem je petju? Tuga ali zloba?
Ah, kakor pela sova bi iz groba . . .

Čedalje bolj otožna se ji zdi
grofici pesem nočna . . . Pozvoni

družici Jerici . . . „Ti, kaj pomeni
ta nočna ptica sova med Sloveni?

Kaj tod ljudje pripovedujejo,
če sovo blizu hiše čujejo?“

„Bojim se vam povedati, grofica!“ —
boječe zašepeče ji družica —

„Kajkrat že slišala sem jo, gospá,
na vasi tam prepevati doma!

Pa sova, ki nocoj nam tu skovika,
je nenavadna, močna, res, velika!

Pri oknu čula sem jo tudi jaz . . .
Posebno žalosten se zdi njen glas . . .“

„Že zopet! . . . Slišiš jo, kako zavija!
Srcé mi stiska njena melodija . . .

No, kaj pomeni sova?“ ... „Naj povem?
Pa vam povem, če rečete, da smem ...“

„Povej! Saj vem, da vse so same vraže!
Pa nič ne de! Če vem, mi bode laže ...“

„Pri nas doma tako se govori,
če sova blizu hiše kje kriči,

imeli bodo v kratkem tam mrliča ...
Ljudje ne marajo vam tega ptiča.

Zato se kmetje vsi bojijo ga
preroka smrti in črtijo ga ...

Pred našo hišo sova se je drla —
in brž nato mi mati je umrla!

In zdaj, gospá, ne bojte se kar nič,
tako-le poje ta ponočni ptič:

„Pripravite prt, črn prt, črn prt!
ker pride k vam smrt, k vam bela smrt!

Odnese iz hiše vam nekoga von
in nekomu pel bo mrtvaški zvon!

Pripravite sveč si, voščenih sveč!
Saj vem, da prerokba vam moja ni všeč.

Kaj morem zato, kaj morem zato!
Odkar svet stoji, je bilo tako ...

Pa jaz prerokujem, ko skriva me noč,
okoli gradov in palač in koč.

Kdor hočeš, verjemi, kar pojem jaz . . .
Pa vsakomur pride poslednji čas.

Pa naj bo tlačan ali hlapec in rob,
za vsakogar enkrat izkopljejo grob.

Pa naj bo mogočen na svetu gospod,
kralj, cesar makari, vsak mora odtod!

Da takšno-le pesem vam sove pojó,
čeprav je res žalostna, tužna tako . . .

Zato pa sov jata se skriva, molči
podnevi, ko solnce veselo žari.

In poje le, kadar razgrinja se noč,
okoli gradov in pa kmečkih koč . . .

Pripravite prt, črn prt, črn prt,
odnese v gomilo vam nekoga smrt . . .““

„Kak žalostno prepeva nočna ptica!“
potrta vzdihne od strahu grofica.

„Nemara prišla pet je le to noč —
in več nikoli je ne bo drugoč!““

„Pa kómu smrt na gradu prerokuje?
Mar grofu, ki odšel je v boj na tuje?“

„„Nikomur morebiti . . . Le sam bog
ve, kdaj življenja nam poteče rok.

Kaj nam o tem pomaga modrovati!““
„Res, boljše je, usodi se udati . . .

In, Jerica, sedaj lahko greš spat!
Počiva razen naju ves že grad . . .“

„„Pa lahko noč vam, milostna grofica!
Naj vas nikar ne moti nočna ptica!““

Pokaži strah svoj drugim še ljudem —
dozdeval manjši se ti bo potem!

XV

Skoz okna barvana nič kaj veselo
se ne ozira mladi dan v kapelo

v trdnjavi beligrajski. Solnčni žar
obseva hladno gotiški oltar,

pri katerem mašnik ravnokar mašuje
in bere tiho, da se komaj čuje.

Nič ljudstva ni v kapeli. Eden sam
pobožnik v klopi hrastoví je tam

za vrati v krasni viteški opravi.
Lasje sivijo redki mu na glavi.

Obličja bledega je, iz očíj
odločnost, močna volja mu gori.

In pri oltarju tam se bere maša . . .
Kako je zašel semkaj, sam se vpraša

grof Ureh celjski . . . Kaj mu maša mar!
Kaj mar mu razsvetljêni tam oltar!

Kaj mar mu tiste-le voščene sveče
na svečnikih srebrnih plameneče!

Kaj mari mu, kaj mašnik govori
in bere v bukvah! Temne zanj reči!

Kaj mar, če ministrant tam pocinglava,
priklanja se in včasi prikimava!

Kaj mar sploh služba božja mu in bog!
Že dolgo ni v molitvi sklepal rok.

Grof Ureh tudi tukaj zdaj ne moli,
saj pravzaprav ni molil več nikoli,

odkar zna misliti . . . Kako ta dan
je vstopil v cerkev, vpraša se Celjan.

Samote bil potreben je, samote
in pa miru duševnega, tihote . . .

Tam zunaj bojna strast pa črt, prepir —
a tu v kapeli takšen svet je mir!

Ubranosti tu nihče mu ne ruši.
Lahko se pogovarja v svoji duši

brez prič tu danes samcat sam s seboj,
poprej ko pojde zopet v hrupni boj

za svojo moč, za svojo domovino,
za svojo novo — celjsko kraljevino . . .

In grof naslanja glavo v desno dlan.
In mimo njega ko čaroben san,

san pisan vse premiče se življenje
njegovo, trud njegov in vse stremljenje . . .

Le kvišku, kvišku vzpenjal vse je dni
se, kar bori se . . . In sedaj stoji

že blizu vrha . . . Kmalu, upa, kmalo
vse pred Celjanom v prahu bo ležalo.

Pa ena misel srečo mu kali,
otožna misel mu uspeh greni:

Sam, brez potomcev je ostal na sveti . . .
Kaj? Celjski rod bo moral izumreti?!

Otrok oboje mu je vzela smrt . . .
Najlepši up mu je uničen, strt.

Up na naslednika, ta up najblažji! . . .
Umrl mu sin je . . . Bog ga pač sovraži . . .

Komu naj prèstol celjski izroči,
komu kraljestvo novo svoje dni,

ko v Celju svojem k dedom v zemljo leže?
Ta skrb je težja od svinčene teže,

ki dušo mu teži trenutek ta . . .
Sam, brez sinov ostal je, brez hčerâ!

Poslednji knez? . . . Junaka posinovi,
ki vladal kraljevini bo njegovi —

in celjski tron bo večno trdno stal
in v neugasni slavi bo sijal! . . .

Sedi grof Ureh, gleda . . . Nova slika
za sliko mu pred dušo se pomika . . .

Vse zmote svoje vidi pred seboj
in grehov in napak gre mimo roj . . .

Glej, Dunajčanka mlada se mu smeje!
Brez mere jo je ljubil in brez meje . . .

Veliko let, ej, celo vrsto let
užival ž njo je tam ljubezni med.

Kako v oblast ga bila je vlovila,
popolnoma ga bila preslepila!

Demonska, krasna žena je bila . . .
Dal umorit celo ji je moža

skrivaj nekoč na lovu . . . O, slepota!
Zdaj pred očmi mu plava ta grozota!

Deklet svež venec vidi pred očmi . . .
Vse bile so njegove svoje dni!

Jus primae noctis mu jih je dovajal,
in grof si jih veselo je prisvajal.

Celjank cvetočih vidi pisan roj
in deklic kmečkih vidi pred seboj . . .

Savinjčanke so lepe, Teharjanke . . .
Grozijo mu s kazalci mlade znanke . . .

Pa le bolj v šali tak pretijo mu,
preresno pa se ne srdijo mu . . .

In tudi tí si prišla zdaj, Marjeta,
nevesta Pengarjeva?! . . . Kak dekleta

rad videl je na Teharjih nekoč!
Pod okno prišel bil ji je pod noč . . .

Ta hip mu Katarino je pričaral!
Oh, kajkrat bil nezvest ji je, jo varal

pa drugim ženskam daroval srcé . . .
Za kazen morda zdaj je sam? . . . Kdo ve?

Grof gleda slike v duši, premišljuje . . .
Ne vidi maše niti je ne čuje.

Kaj njemu ta zunanji je obred!
On gleda zdaj pred sabo dušni svet.

Mar truplo sólo naj v kapeli moli,
ko duh mu roma daleč zdaj okoli!?

Le včasí v okno tja uprè oči,
kjer skozi steklo barvano gori,

prav kakor bi ugasniti hotelo,
jesensko solnce v tesno to kapelo . . .

In žarki plešejo gredoč tam, tod,
po cerkvi preiskavajo vsak kot . . .

Kar nekdo ga dotakne se na rami —
in Ureh se iz svojih sanj predrami . . .

Glej, vitez ogrski neznan stoji
vštric njega v klopi pa mu govori:

„Oprôstite, da v cerkvi pri daritvi
vas svete maše zmotil sem v molitvi,

namestnik jasni! Je pač bojni čas!
Pošilja bojni svet me baš po vas!

Magnati naši ravnokar so zbrani
pa čakajo še samo vas v dvorani!“

To reče vitez grofu — in takoj
izgine, zápre vrata za seboj . . .

„Na bojni svet naj grem? Je že mogoče!
Brez mene, vidim, zborovati noče . . .

Namestnik kraljev vendar kaj velja
celo pri Ogrih! . . . Naj zares grem tja

k posvetovanju? . . . Ni prevara kaka?
Kaj pa, če tam kaj hudega me čaka?

Kaj, če nastavljena me čaka past?
Če hočejo dobiti me v oblast?

Srcé ničesar dobrega ne sluti . . .

O, vsega zmožni Ogri so naduti

Iokavi, neodkritosrčni, vem!

Kaj naj storim? Kaj naj storim? Naj grem?

Življenja kaj ste dolga, dolga leta?

Minut ste kratkih vrsta . . . In prokleta,

nesrečna ali srečna je lahkó

minuta vsaka zate . . . Kdo ve to!

Usoda torej kriva ni nikoli,

če kdo nesrečo svojo sam izvoli!

Bi šel al ne? Kaj? Mari se bojim?

Še omahujem, prašam se, stojim

in ne odločim se? . . . Fej, bojzljivec!

Grof celjski danes babji je plašljivec!

Naprej! . . . Čeprav nastavljena je past!

Več ko življenje vredna je še čast! . . .“

Grof plane iz kapele . . . Težka vrata

za njim zapro se s hrupom dvokrilata.

In zdi se mu, da satan sam z rokój

pritisnil treskoma je pêčat svoj

mu pod obsodbo že nespremenljivo,

usodepolno in ne odloživo . . .

Makari! Pa naj res tam čaka past!
Zdaj mari mu je samo moška čast! . . .

In že stoji grof Ureh med magnati . . .
„Grof celjski, eljen, eljen tu med brati!“
z ironskim smehom reče Vladislav
mu Hunjadi — „res, prišli ste nam prav!“

Matija Hunjadi.

Posvet se važen mora zdaj vršiti!
Še danes mora vse se odločiti!

Grof Ureh.

Soglašam z vami! Zadnji čas je res!
Pred vrati že stoji nam turški bes!

Ujlak.

Haha! Ne, grof se celjski menda moti!
Ne Turek — vi sami ste nam na poti!

Grof Ureh.

Kaj?! Vojvoda, kaj pa pomeni to?!

Szilagy.

Vsem nam ste davno zrasli črez glavó!

Laslo Hunjadi.

Kaj iščete ob Dunavu in Savi?
Kaj hočete tu v ogrski trdnjavi?
Kaj nimate dovolj gradov doma?
Mar hočete nam vzeti kraj še ta?

Matija Hunjadi.

Nad sto gradov imate v grofovini,
tam v tisti svoji celjski kneževini!
In zdaj že segate na našo last?
Trdnjavo ogrsko ste prišli krast?!

Grof Ureh.

Tako z menoj vi danes govorite?!
Na samega namestnika kričite?
Tak ton odločno si prepovedujem,
pokorščino vam strogo ukazujem!

Ujlak.

Pokorni tebi, tujcu mi?! Kaj, kaj?
Poberi pritepenec se nazaj
odtodi v svoje Celje prejkopreje!
Razbojnik, daleč proč od naše meje!

Szilagy.

Že vemo! Hočeš biti nam gospod!
Sam kralj poslej, da, da, in naš despot!
Grof Ureh, ni li suha to resnica?

Laslo Hunjadi.

In kakšna tvoja je črez nas pravica?
Povej, Celjan!

Grof Ureh.

Pravica — moj je meč!

Ujlak.

Ste slišali? Kaj hočete še več!

Laslo Hunjadi.

Na meč pozivaš se — pa meč zakolji
sedaj te ta-le moj po tvoji volji!

Grof Ureh.

Ti mene?! Rajši tebe s svojim jaz!
Grof celjski ne boji ni vseh se vas!

Ujlak.

Pomágajte, pomágajte, rojaki!

Laslo Hunjadi.

Ubijte ga Celjana! . . . Hej, junaki!

Glej, iz sosedne sobe pridero
vojaki skriti . . . Mečev sto in sto

naskoči Urha, seka ga, nabada . . .
Zadet od vseh strani grof celjski pada . . .

Vse tiho . . . Kar tam vrata se odpró . . .
Ko duh je vstopil nekdo . . . Kdo je to?

Škof Vitez Janoš . . . Lica so mu bleda . . .
Na tleh Celjana mrtvega zagleda . . .

Pa reče škof: „Svetóval sem vam kdaj
pregrešnega, zločinskega jaz? Kaj?

Pa kar storjêno je, to je storjêno!
Ime naj božje bo na vek češčêno!

Saj križan bil je sam nebeški sin,
ko vsemu svetu je pretíl pogin!“

▽ ▽ ▽

XVI

Kralj Vladislav predrami se iz spanja . . .
Bedí li ali se mu samo sanja?

Dan, svetel dan je . . . Kaj pomeni šum
sedaj tam zunaj in ta hrup in hrum?

Poslušá kralj . . . Čuj, vpijejo križarji:
„Kje grof je celjski, Ureh? Hej, Madjari!

Brž dajte nam nazaj ga! Brž, čimprej!
Morilci, ubijalci kruti, fej!“

O, grôza! Kralj vzdihuje in trepeče,
prijemlje se za glavo, zroč boječe . . .

„Magnati so morili — jaz sem spal!
Kri stričevo prelili — jaz sem spal!

In če namestnika so mi ubili
pokaj bi zdaj se kralja ne lotili!?

Gorjé! Sedaj na vrsto pridem jaz!“ . . .
Ta hip pred sabo vidi znan obraz.

Škof Vitez Janoš, mašnik zvit in gladek,
šepeče kralju ves ponižen, sladek:

„Prejasni kralj! Nikar se nič ne boj!
Umr! je ravnokar namestnik tvoj!

Nesreča ne počiva pač nikoli!
Zgodilo se je vse po božji volji!

Prepir se med magnati bil je vnel,
grof celjski jih je miriti začel.

Potegne ostri meč in ž njim zamahne —
pa Hunjad Laslo meč v srcé mu pahne . . .

Vse po naključju, po nesreči, res!
Ne srdi se na Ogre, jasni knez!“

Izginil iz sobane je vladika —
in kralj se trese kakor trepetlika . . .

„Pokažem vam, razbojniki, doma!
Maščujem te, grof Ureh, da, da, da!“

A zunaj kakšen krik po taborišču!
Vse tuli in kriči ko na bojišču . . .

Strastí se vzdignil strašen je vihar,
razburil tabor, vnel osvete žar.

Ko blisk novica grozna dalje šviga,
letí od ust do ust, šatore dviga.

In tisoč, tisoč mečev se iskri,
morilcem Urhovim na glas preti . . .

Križar preprost tam zgrabil je zastavo
pa vpije: „Hej, naskôčimo trdnjavo!

Porušimo zidovje vse do tal!
Pobijmo to razbojniško druhal!

Oj, grofa celjskega so nam ubili!
Zaklali nam ga! Se vam nič ne smili?

Naprej, možje! Junaki, za menoj,
pa ne na Turke — proti Ogrom v boj!“

Okrog zastavonoše že so zbrani,
pripravljeni na borbo Teharjani

in pa Celjani. Pengar pa drži
zastavo bojno v rokah in dreví

ž njo kakor divji vse naprej k trdnjavi . . .
„Stoj, Pengar, stoj!“ mu nekdo pot zastavi.

To oče Sava seže mu v rokó,
gre ž njim, s sočutjem gleda mu v okó;

iz množice izvije ga hrumeče,
iz množice razburjene, tuleče

pa vede v kraj samoten ga s seboj
pa reče mu: „Čuj! Pengar dobri moj!

Zaman, zaman, kar mislil si storiti!
Veš li, da vsi bi hteli naskočiti

trdnjavo, polastiti vseh se vrat,
potem poklati ogrsko svojat?

Moj dragi Pengar, če si sam navdušen
in če svoj meč imaš dovolj nabrušen,

kaj misliš, da dosežeš, kar želiš,
in da trdnjavo močno pobediš?!

Pa ne obupajva! Morilcev četo
za hudodelstvo njihovo prokleta

osveta prejkoslej že dohiti
tako gotovo kakor bog živi! . . .“

Ob zid naslonjen Pengar ga posluša
očeta Savo. Krvaví mu duša . . .

Od srda se mu tresejo roké,
od žalosti se krči mu srcé.

Povesil k zemlji bojno je zastavo
in s solznimi očmi zre v starca Savo:

„Načrt veliki zdaj je pokopan!
Grof Ureh bil poslednji je Celjan!

Pomisli, Sava, kaj smo izgubili!
Oh, ti divjaki so nam ga ubili! . . .

In če ne morem zrušiti gradú,
pokaj stojim z zastavo svojo tu?! . . .

Grof Ureh mrtev! Gre ti to v možgane?
Pri misli tej srcé ti ne zastane?

Grof Ureh celjski mrtev! Ni ga več!
Pokaj visi ob strani tu moj meč?

Grof Ureh mrtev! Bodo li verjeli
na Teharjih, verjeti sploh hoteli?

In ko grofica vdova to izve,
kaj misliš, je ne umorí gorjé?

Ne bo verjela! Česar v svoji hiši
pripovedávati kdo rad ne sliši,

pa ne verjame! In zato gospá
črez prag požene vsakogar ko psa,

kdor vest prinesel bi ji neverjetno,
pretresujočo, strašno, neprijetno . . .

Poznam grofico. Vroče je krvi
in hude jeze. Žena še zboli

in zblazne, ker novica jo razburi.
V grob pojde z grofom vred ob isti uri!

Smrt Urhova udari kakor grom
na celjski grad, ponosni stari dom.

Ko strela z jasnega novost zadene
Grofijo in podložnike vse njene.

To bo povsod zmešnjava, to bo strah!
Vse, vse razruši tam se v sip in prah...

Kaj poreko na priliko Celjani,
ponašajoči z Urhom se meščani!

To bo po belem Celju žalost, jok,
potrto, da se ga usmili bog!

In bolj ko krvoločne turške paše
preklinjalo bo vse plemenitaše

madjarske, saj ko divje so zveri
prelili grofovo nedolžno kri!...

Veš, zdi se mi, da sama smrt me gleda
in zmerom praša me in praša blede:

„Ubogi Pengar, teharski župan,
doživel res najtužnejši si dan?!“...

Grof Ureh celjski — ali res je mrtev?
Zavistnih, zlobnih Ogrov res je žrtev?

Kako naj misli té se iznebim?
Svetuj mi, kam pred njo naj ubežim?

In če ga res ne morem maščevati,
z zobmi naj samo škripljem tu pred vrati?!

Bil srcu mojemu tako je drag!
Priatelj bil mi je, ne le grajščak.

Odkar rad videl mojo je nevesto,
tovarištvo užival ž njim sem zvesto.

Zaupal mi je rajnik marsikaj ...
Kako vse to sedaj pozabim naj!

Rad razgovarjal Ureh se je z mano.
Saj ne baham se. Bilo vsem je znano.

In pravil mi je, kakšen kaj je svet,
ki pôznal ga je že od mladih let.

In pravil mi je, da je svet še večji
ko teharski moj lepi kraj sloveči.

Pogled mi v daljo nov je bil odkril
in kar gredoč me večkrat poučil.

Na to in ono me je opozoril,
rad po domače s kmeti je govoril.

Kje takšen bil je še plemenitaš?
Pač smem trditi, da je ves bil naš.

Spoštóval grofa Urha sem in ljubil.
Resničnega prijatelja sem zgubil ...“

In Sava gleda z rosnimi očmi
v obupanca in mehko govori,

in milo govori in ga tolaži!
„Saj kaznovani bodo Ogri vražji!

In zdaj — zdravstvuj, moj Pengar! Za slovó
pošteno svojo daj mi še rokó!

Poslednjikrat mi sezi še v desnico!
Ponesem Brankoviću brž novico

prestrašno, in bojim se, res bojim,
da ž njo še kneza starca umorim!

Kako naj predenj stopim, mu potožim!
Kako nesrečo našo mu razlóžim!

Kaj pač poreče blagi srbski knez?
Bojim se potovati k njemu, res!...“

„Pa srečno pot, moj Sava!“ „Če na poti
kak Turek s handžarjem se me ne loti!“

Težko za večno sta se tisti dan
ločila pater Sava in župan...

Globoko vzdihne Pengar in zakolne
iz duše duše žalostne, osvete polne...

„Oh, Pengar!...“ Tu ga sreča godec Grom...
„Zdaj grofa torej videl več ne bom!

Nikoli več ne bomo vinca pili
na celjskem gradu in se veselili!

Nikoli več ne pojdemo na grad
večerjat, na gitaro tam igrat!

Res, škoda, škoda našega Celjana!
Njegova smrt boli me kakor rana! . . . “

Molčé kraj godca Pengar gre potrť,
obupan, zmešan ves in bled ko smrt.

Ne odgovarja nič na poti godcu,
ki čuti zgubo Urhovo v želodcu —

pa s Teharjani in Celjani v grad
takoј gre grofa mrtvega iskat.

Vsaj videti ga mora, pokropiti!
Kako bi mogel kar tako oditi?!

In Turki? . . . Ah, kaj zdaj mu Turki mar!
Zdaj mar mu samo mrtvi gospodar!

Samí naj Ogri streljajo Turčine!
Kaj brigajo poslej ga te zverine!

Iz Beligrada bržkobrž odtod
domov z ubitim grofom daljno pot!

XVII

Al vesta, Hunjadija vidva brata,
kaj to je: vest? No, kaj je vest, magnata!

In Laslo Hunjadi molči, molči . . .
In brat Matija nič ne govori . . .

Nobeden njiju niti ne umeje,
kaj vprašam. Laslo cinično se smeje

pa gleda zdaj v obraz mi, zdaj na tla
in spet se na vse grlo grohotá.

Je zblaznel li za kazen ta morilec?
Sam ve, da hudodelstva je storilec!

In, Szilagy, ti? Si slišal že kedaj
v življenju praviti o vesti kaj?

Vest nič ti ne očita, nič ne reče?
V globini duše te kar nič ne peče?

Pa Szilagy topo gleda me, molči,
v neznano daljo nekam tja strmi . . .

Pokaj ga prašam, čudi se seveda,
vest tudi njemu tuja je beseda.

No, kaj pa ti, moj vojvoda Ujlak?
Veš, kaj je vest? Saj umen si vojak.

„Vest? ...“ Gleda me Ujlak in nič ne pravi,
in kakor nekaj iskal bi po glavi.

Nikjer ne more najti več vesti ...
Ušla je iz spomina pa je ni!

In ti, škof Vitez, moral bi poznati
vesti svarilni glas in se je bati.

Kaj! Tudi ti ne veš, kaj to je, vest?!
Vest, tista boginja, ki dviga pest

nad hudodelnikom, da ga udari,
ubije ga, ker ni mu bila mari!

Vest, tista strašna môra, ki leži
na prsih ti vse dni in vse noči.

Pa vendar je ne moreš odvaliti,
nikdar ne moreš se je iznebiti!

Vest, kládivo je težko nad teboj,
vsak hip na tilnik lahko pade tvoj;

zarad zločina tvojega pri priči
na nakovalu te zdrobi, uniči!

Žrjavica je vest, ki tli, tli, tli,
čeprav pepela plast na njej leži.

Podnet najmanjši — pa je oživila
polmrtva iskra in zaplamenela!

Vest, tisti zvon, ki grešnika vzbudi,
če v nepoštenosti bedak zaspi.

Vest, hitra je Erinija, srdita,
ki spremlja te po svetu bliskovita.

Poskusiš ji uteči — vse zaman!
Preganjala te vest bo noč in dan.

Nikjer na širnem svetu ni ga kraja,
ki vest ne ve zanj, kamor ne prihaja.

Miru zločinec nima več nikjer.
Lovi ga vest ko lovec divjo zver.

Pa naj uživa srečo, se zabava,
na hrupnem piru vest naj zamolčava,

okuša naj ljubezni sladko slast,
uživa naj makar najvišjo čast:

glej, sredi veselice, sredi sreče
vest na uho človeku pošepeče:

„Kaj poštenjaka hliniš se ljudem!
Zločinec si, sam veš, jaz tudi vem!“

Ni to vesti grozeče živa slika?
Kako je s tabo, ogrski vladika?

Ne čutiš v prsih še ničesar mar?
Ni dvignil v njih se še vesti vihar?

Glas božji ti umora ne očita?
„Sokriv!“ ne vpije vest s krvjo oblita?

Ošabno škof ošine me z očmi,
obrbe svoj mi hrbet — in molči . . .

Uboga vest! Morilcem si neznana,
med zlobneži pač nisi spoštovana!

Pa vendar plava kakor črn oblak
nad Ogrí nekaj . . . Pada prvi mrak

in temno po trdnjavski je dvorani.
Magnati zopet v njej sedijo zbrani.

Možje se tiho pomenkujejo,
o Turkih zdaj se posvetujejo.

Po lustrih zažarijo žolte sveče,
morilce osvetljujejo sloveče.

Pa vendar plava kakor črn oblak
nad njimi nekaj — morda strah nekaj?

Le včasi kdo besedo kratko zine,
sred mučne kdo se oglasi tišine . . .

Bojijo morda se magnati mar,
da mahoma odkod kak pade vdar?

In vrata se odpró . . . Tri pisma bela
nenadoma so v sobo priletela!

Odkod? se vpraša sam med njimi vsak . . .
Ko duh izginil poštar je vojak.

Preruši tajnovita se tišina . . .
„Kaj piše nam grofica Katarina?“

Hunjadi Laslo vzame list v rokó,
razgane ga pa bere jim takó:

„Najdražje torej ste mi vzeli
in umorili mi možá!
Razbojniki vi drzni, smeli,
preklinjam vas iz dna srcá!

Slabotna, žal, sem samo žena
in nimam svojih nič armad . . .
Kako bi vdova zapuščena
šla maščevat se v Beligrad!

Zanašam pa se na Turčine,
da Urha mi maščujejo!
Po vseh predelih domovine
se lepe vaše vsujejo!

Naj vse pokoljejo vojščaki,
kar pride jim pod meč gredoč!
Oh, boste čutili, divjaki,
morilci, vso osvete moč! . . .“

In Szilagy vzame z mize drugo pismo . . .

„Od Brankovića! Ej, do danes nismo

od njega pisma še prejeli, res!

Poslušajte, kaj piše srbski knez:“

„„Ogri, vi ste res junaki!

Kje na svetu so še taki!

Baš povedal mi je Sava,

da je padla zetu glava . . .

Zet moj sam, a vas množina!

Sto morilcev! . . . Kdo bi čina

vašega ne občudóval,

slavnega ne imenóval!

Divim vam se! Vaša slava

neizbrisna je, krvava!

Da bi dolgo še živeli,

da čimdalje bi sloveli

kot morilci! To želi vam,

to odkrito govori vam

Branković, knez srbski stari.

Slava, slava vam, barbari! . . .““

In tretje pismo ôdpre sam Ujlak . . .

„Turčini tudi pišejo nam! Vrag!

Poglejte, dolgo pismo so poslali!

Kaj neki takšnega so naččkali?

No, tak-le ferman ali iradé
namazale nam turške so roké:“

„„Allah z vami, ljubi bratje Ogri!
Pišemo iz tabora vam pismo,
zlató pismo z zlatimi pozdravi!
Živi gosi smo pero izdrli,
v zlató tinto smo ga pomočili,
pišemo vam pa na beli svili.
Zlate črke, zlate so besede!
Srčna hvala vam, junaški bratje!
Izvršili delo ste veliko,
delo slavno! Allah vam poplaščaj!
Umorili celjskega ste grofa,
ki sovražnik bil je naš največji.
Padla glava torej je največja,
najmodrejša in pa najbolj zvita.
No, poslej se več vas ne bojimo!
Kaj nam mari vsi križarji vaši!
Kadar zdelo se nam bo, pa pade
v naše roke Beligrad ponosni;
in potem pa poletimo dalje,
vedno dalje v pokrajine vaše!
Ko povodenj silna in deroča
vam razlije se armada turška
po ravninah plodovitih vaših.
Neki dan pa tam na vaši Budi
polumesec zlati se zasveti
in razvije prapor se prerokov,
ki veselo bo vihral na vetru!

Raja naša boste, vrli Ogri!
Ako morda še imate koga,
čigar glava sega nekaj više
nego ruse glave vaše puhle,
kar po njem, po njem! Najbolje bode,
ako brž mu snamete jo z vrata!
In čimbolj se boste, bratje, klali
med seboj se črtili, divjali,
tem ste ljubši nam, tem manj opasni!
Srčna hvala vam za grofa Urha!
Nadaljujte, kakor ste začeli!
Mi vas bomo bolj in bolj veseli!
V taboru smo pisali to pismo,
pisali vam z novim smo peresom,
v zlato tinto je pisar pomakal
ga učeni, risal zlate črke,
črke zlate je po beli svili.
Allah z vami, viteški sosedje!““

XVIII

„Zazvoni po Celju celem

— — — — —

Kdo je umrl, da se razglaša
glas zvonov po Celju belem?“

Narodna pesem o kralju Matjažu.

Zvonijo danes v Celju vsi zvonovi,
odmevajo otožno njih zvokovi

po mestu, po dolini kroginkrog
tja preko polj, vasij, vrtov in lok.

Pojó, pojó ti bronasti glasniki
mrtvaški spev z jeklenimi jeziki.

Pojó zvonovi in žalujejo
pa med seboj, se zdi, tekmujejo,

kateri peval bo iz lin glasneje,
kateri izmed njih pové močnejše,

da sliši vsak meščan, okoličan,
da zadnji celjski grof bo pokopan!

Pojó zvonovi kakor bi hoteli
oznaniti po domovini celi,

dokoder celjskih knezov sega last,
dokoder sega njihova oblast,

da vse naj danes pride, se pripelje
k pogrebu Urha v starodavno Celje!

Zvonovi kličejo črez hrib in plan,
da zadnji grof bo celjski pokopan.

Pojó zvonovi žalostno-slovesno,
razglašajo novico tužno-resno . . .

In v minoritski cerkvi že gori,
sto sveč voščenih tolstih plameni.

Visoko dviga katafalk se črni.
Na sredi cerkve v krsti pa srebrni

leži grof Ureh mrtvi. Na pokrov
so položili meč in grb njegov

pa ščit, oklep, čelado, kopje bojno
in pa zastavo celjsko pestrobojno . . .

Vsa cerkev polna žalnih je ljudij.
Pred odrom Katarina se solzi,

potrta vdova, v črni plašč zavita.
In ž njo vred družba vitezov slovita

pa grofov in grajščakov se molčé
poslavlja od pokojnika stojé

okoli katafalka . . . Kdo prešteje
in kdo pozna jih vse! . . . Od turške meje

pa do koroških, štajerskih planin
pa iz primorskih, kranjskih so grajščin

prisepeli znanci in plemenitaši
k pogrebu in k mrtvaški črni maši . . .

In — kdo bi mislil bil! — od vseh strani
so prišli kmetje s solznimi očmi

k pogrebu danes svojega grajščaka.
Kdaj pripetila zgodba se je taka?

Če kje kak drug grajščak umrje strog,
podložnih kmetov oderuh, trinog,

še hvalijo naglas boga tlačani
in ukajo, od radosti pijani.

In še mrliča radi psujejo
in na ime njegovo pljujejo.

In ko že davno mrzel spi pod rušo,
preklinjajo njegovo črno dušo

pa jo pošiljajo na pekla dno
v hudičevo naročje, kjer sladkó

naj spava, po peklensko se zabava,
makar do dneva sodnega prav zdrava!

A da kateri izmed kmetov kdaj
na tak pogreb gosposki šel bi — kaj?!

Vse mlado, staro bi se mu smejalo,
kot izdajalca ga zaničevalo!

In zdaj so kmetje prišli na pokop,
ko celjski se grajščak polaga v grob!

Od blizu in od daleč prihitela
podložnikov so žalostna kardela,

od Urha mrtvega se poslovit,
njegovo krsto v cerkvi pokropit!

Za tém grajščakom danes ljudstvo joče ...
Prizor ginljiv za plemiče navzoče ...

Za téga grofa kmet še moli zdaj,
iz srca moli — in že ve, zakaj ...

Tlačan slovenski čuti, kaj je zgubil!
on ve, zakaj je grofa Urha ljubil ...

„In pace requiescat! ...“ Jok in stok
razlega se po cerkvi pod obok ...

Ko zapojo menihi „miserere“,
vsak misli, da kar cerkev se podere,

tako vse plaka in ihti naglas,
zalit s solzami je zdaj vsak obraz.

Kleči grofica ko okamenela,
od žalosti je vdova oneméla.

Več solze ne teko ji iz očíj,
ko mrtev kip častit na tleh kleči.

Kleči, globoke žalosti podoba,
nesrečna kakor svoje dni Nioba.

Ihti, molči ... Saj najglobočja bol
kjé naj v jeziku najde svoj simbol?

Kako v dno duše tuga se zajeda,
izraziti nam more li beseda?

In če nas dviga radost do neba,
povedati to jezik mari zna?

Beseda nesposobna je človeška
za pekla muke, blaženstva nebeška.

Če jastreb v dušo kremplje zasadi
nam ostre svoje, jezik onemí.

Zato kleči molché tam ko Nioba
grofica vdova, žalosti podoba.

Navzoči gostje zrejo vsi na njo
in čutijo, kaj tare ženo to.

In zdi se jim, da vdova Katarina
je žalujoča celjska kneževina,

pobita od neskončne boli vsa,
udana v sklep vsevednega boga,

ki mu skrbi pozemske niso mari,
ki le po svoji volji gospodari;

s stališča višjega pač vlada on,
visoko nad ljudmi njegov je tron...

Tako grofica misli Katarina
in gostov misli ž njo tako večina.

In enih mislij, enega srcá
je danes žalujoča družba vsa...

Z menihi vred vsi pojejo zvonovi
in s svojimi žalujejo glasovi.

In orgle temni spremljajo koral...
Četudi srca bila bi iz skal,

bi danes morala se omehčati!
Kdo mogel trd, brezčuten bi ostati!

Tak mrtve orgle plakajo, pojó
ko angelov oznanjalo bi sto

vesoljni sodni dan... Čuj, „dies irae“
grmí s korú z močjo globoke vere.

Za Celje danes res je sodni dan,
saj pokopava zadnji se Celjan!

Zato tak žalostno pojo piščali,
da bi se še zidovi omehčali . . .

Glej, solnce se je skrilo za oblak,
skoz okna gleda listopadov mrak.

Pač tudi solncu samemu se toži
po slavnem in mogočnem celjskem možu.

In sveč voščenih velikanskih žar
obseva črno cerkev in oltar

tako mrtvaško kakor bi duhovi
ponoči svetili si nad grobovi . . .

Pa glej, črn vitez, velik kakor žrd,
v oklepu ves in resen kakor smrt

pristopi k odru, vzame ščit na krsti
pa kopje in čelado — vse po vrsti

pa vrže vse na tla, da razleti
orožje s hrupom se na vse strani.

In zdaj — zdaj sname vitez še zastavo,
ki rajnikovo je nosila slavo,

pa hitro jo razčesne oberoč
in kakor cunjо jo zaluču proč.

Zdaj sname grb trozvezdni znameniti,
za hip drži ga kvišku grb častiti

pa trešči z vso močjo ga vpričo vseh
pred katafalkom po kamnitih tleh . . .

In grb na tisoč koscev se razbije
in črni vitez reče in zavpije :

„Zdaj grofi celjski — in nikoli več!
Poslednjega zaklal je tuji meč!“

Vsa cerkev s plemstvom vred naglas zajoče,
vse briše si solzé, ihti in stoče :

„Ej, grofi celjski — pa nikoli več!
Poslednjega zaklal je tuji meč! . . .“

Pod korom daleč zadi, poleg Groma —
ki tudi se povrnil je do doma

in v cerkvi držal resno se ves čas
in zatajil svoj godčevski obraz,

pobožno molil svoje očenaše
za grofa pri daritvi svete maše —

kleči ubogi Pengar, naš župan.
Kako je bridek zanj pogreba dan!

Kleči in joče s svojimi vaščani,
s plemenitaši kmečkimi ob strani.

Tam plaka Pengar, skriva si obraz
z dlaní, iz grla noče suh mu glas.

Ves stresa se od boli in vzdihuje
in stoče, da ga ljudstvo vidi, čuje.

Pogleda Teharjanov svojih krog,
iz prsij stok se mu izvije, jok;

oči povzdigne kvišku se solzeče
in ko v molitvi Pengar zašepeče:

„Da, grofi celjski — pa nikoli več!
Poslednjega zaklal je tuji meč!“

XIX

Nedelja. Solnčen zimski popoldan.
Doma je zopet Pengar, naš župan.

Za javorjevo mizo spet sedita
z Marjeto srečna skupaj. Govorita,

sedita v topli hiši tak samá.
K večernicam družina je odšla.

Samá? . . . Ne, v zibki se še sinek smeje,
pa matere, očeta ne umeje . . .

Pač pa razume dobro položaj
pes Črt, domači Pengarjev čuvaj.

Na tla je legel tik pred gospodarja,
ko ta se z gospodinjo pogovarja.

Ves srečen je, ker gospodar njegov
povrnil danes živ se je domov.

Na sprednjih šapah gobec mu počiva,
pes svidenje po svoje tih uživa . . .

In Pengar blažen ženi zre v oči
in krepko za desnico jo drži

pa pravi ji: „Glej zopet sem pri tebi,
in zopet, ženka, te imam pri sebi!

Tri kratke mesece sem bil odtod,
le kratke kvatre trajala je pot,

pa meni vendar večnost se je zdela,
viharna, bojna doba, nevesela!

Minulo je, minulo kakor san . . .
In nama prišel svidenja je dan!“

Marjeta.

In meni zasijala spet je sreča
ko svetla zarja iz noči žareča.
O, da si mi le zopet živ in zdrav
povrnil se domov izza daljav
neznanih mi! Zaman je govoriti,
z besedami ne morem ti odkriti,
kar čutim, ko te vidim . . . Saj pogled
moj ti pove še več ko sto besed!

Pengar.

V očeh srcé obema zdaj trepeče,
besede neme blaženstva šepete,
ki jih midva razumeva samá . . .
Doma sem spet, moj bog, domá, doma!
Domá! Zaukal bi od čistega veselja,
zavriskal, da bi čulo se do Celja!

Doma sem spet! Oh, ti skrivnost srcá!
Zdaj vem in čutim, kaj je to: doma.
Doma pri svoji ženi in družini,
doma tu v svoji hiši in lastini,
doma na svoji zemlji, da, doma!
To čuvstvo, to zavest le ta pozna
in ceni, kdor je kdaj po svetu hodil
ter ko deseti brat po tujem blodil...
In če domov spet pot ga pripelja,
občuti srečnik, kaj je to: doma.
Doma! Beseda sladka, čarovita!
Domá! Beseda sveta, čudovita!

Marjeta.

Saj tudi jaz sem šele zdaj doma,
odkar sediva skupaj spet oba...
Kaj pravila bi ti, kako trpela,
kako po tebi že sem hrepenela!
Kako sem bala se, moj bog, ves čas,
da več se ne povrneš v svojo vas;
da več se ne povrneš, ljubček, k meni,
k Marjeti, k svoji ženi zapuščeni!...
Ti, ali si mi bil pač tudi zvest?

Pengar.

Kaj misliš?! Čista mi je, čista vest!

Marjeta.

Res?

Pengar.

Res! . . . Ni treba nič, kar nič pretiti
s kazalcem mi! Naravnost zrem v oči ti,
porednica šaljiva! Ne bojim
pogleda tvojega se! Tak stojim
pred tabo kakor takrat, ko sem ločil
od tebe se in zadnjič tu prenočil!

Marjeta.

Verjamem ti, ker rada te imam!

Pengar.

Saj za zvestost vojakov sam ne dam
premnogo! Niso, žalibog, svetniki!
Na vojski pač so grešniki veliki!
In veš, vrag tudi meni pravzaprav
nastavljal je pastij in mrež, skušnjav,
dekleta mlada kazal mi po poti . . .

Marjeta.

Ej, ej! Moj možek sam pač najbolj ve,
kaj še skrivnostij čuva mu srcé . . .

Pengar.

In čakal je, da v grehu me zaloti —
pa zmotil se v računih bil je vrag,
in jaz ostal sem zvest ti poštenjak!

Marjeta.

Verjame ti srcé, saj vse verjame!
Zdaj vidim, da si večkrat mislil name!

Pengar.

Bil daleč, daleč sem od tebe proč,
pa mislil nate, veš, sem dan in noč.
Po pticah in oblakih iz daljave
pošiljal sem najlepše ti pozdrave.
In solnce poprašával sem vse dni,
kako Marjeti moji se godi;
in zvezde prosil sem ponoči zlate,
naj čuvajo te, pazijo naj nate!

Marjeta.

Kaj ne, veliko videl si sveta?
Povsod tak sije solnce tam z neba?
In zvezde naše tudi tam gorijo?
In kakšni so ljudje, ki tam živijo?
Vse moraš mi povedati, kje, kod,
vodila mi nevarna te je pot!

Pengar.

Povem ti vse, ko zberem si spomine,
dogodke svoje pestre iz tujine.
Ob dolgih bom večerih za pečjo
pripovedával rad ti vse lepó.
In tudi najina družina v hiši
istórije naj moje žive sliši.
Tam zunaj črna tema, zimski mraz —
pri treske luči pa bom pravil jaz
vse svoje pisane vam doživljaje,
kako sem z grofom romal v tuje kraje,

kako smo se vozili v Beligrad
in koliko tam bilo je armad . . .
Povesti klopčič svoj bom odmotával,
ničesar si ne bodem izmišljal,
ko godec Grom ne bodem pretiraval,
resnico golo bom pripovedával.
In vam ježili bodo se lasjé,
hitreje bílo bode vam srcé . . .

Marjeta.

Saj spremljala sem v duhu te na tuje.
Hudó mi bilo je, čedalje huje,
in bala sem se zate dni, noči,
da divji Turek mi te umorí!
In večkrat šla sem vprašat v grad grofico,
če ve o tebi kakošno novico . . .
Oh, včasi sem hotela kar odtod
za tabo sama na neznano pot!
Pa zibel s sinkom pred menoj je stala —
in dete zapustiti sem se bala . . .
Tako je kakor da je jastreb krut
razpel nad nama svojo bil perut
in naju sunil bil oba v pogubo
razdrši nama gnezdo novo, ljubo . . .

Pengar.

Prav praviš! In poziv na turški boj
udaril kakor strela v dom je moj
in brez usmiljenja razločil naju!

Ti tu ostala si v domačem kraju,
a jaz . . . Pa saj že nisem več križar!
Spet tvoj sem, spet sem kmet, spet gospodar!
In grof, ki zvabil me je bil v tujino,
povrnil mrtev se je v domovino . . .
Glej, ženka, zunaj bel mrtvaški prtlj
po Teharjih snežen je razprostrtlj . . .
Pod snegom spita mrtva hrib, dobrava . . .
Vse mrtvo . . . Tudi Ureh v grobu spava . . .
Še zmerom mislim nanj, in, veš, vsak čas
stoji mi grofov pred očmi obraz . . .
Kako ga naj izbrišem iz spomina,
ki pal je žrtev grdega zločina!

Marjeta.

Ni jaz ga ne pozabim — ne zato,
ker videl me je rad, že veš, kako,
marveč zato, ker tebe grof je ljubil.
Res, škoda, da ga Oger je pogubil!
Nam vsem bil dober celjski je grajščak,
po srcu bil je plemič, poštenjak.
I jaz sem pri pogrebu se solzila
in za njegovo dušo sem molila.
In videla sem v Celju te, kako
si včeraj v cerkvi žaloval zeló . . .

Pengar.

Kar je, to je . . . Ne da se spremeniti
nič več, in vem, da Urha obuditi
ne more nihče . . . Mrtev je Celjan

poslednji in vzbudi ga sodni dan . . .
Marjeta moja, mi pa še živimo,
življenja se in solnca veselimo!
Umr! je naš grajščak, pa kmet je več!
Nas kmetov ne pokolje tuji meč!
Mi niti nočemo nikdar umreti,
živeti hočemo na lepem sveti!
Mi čemo obdelávati to last,
očetov naših zemljo, našo čast
in braniti pred vsemi jo vragovi!
Za nami naši pridejo sinovi
z marljivimi rokami in s pestmi
železnimi in z bistrimi očmi
pa bodo tod, ko nekdam mi, živeli,
zato pa svet so ta od nas prejeli!
Kaj, če umrl nam slavni je grajščak,
kaj, če se v grob prevrne kmet kje kak!
Pa celo ljudstvo naše ne pogine,
nikoli ne umrje in ne mine! . . .
Marjetka, da le zopet te imam!

Marjeta.

In jaz poslej iz rok te več ne dam
in ne pustim te več v krvavo vojno!

Pengar.

Boj in ljubezen, ženka, to je dvojno!
Grajščaka Urha res sem imel rad,
zato bil šel sem zanj se bojevat —
ljubezen tvoja pa mi je še slajša!

Marjeta.

In jaz imam te zdaj, moj mož, še rajša!

Pengar.

Poljubi me!... Življenje naj živi!

Marjeta.

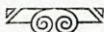
Naj nama sreče nič več ne skali!

Pengar.

Nobena ne razdruži naju sila
več posihdob na svetu.

Marjeta.

Le gomila . . .

CORRIGENDA.

Na str. 47. čitaj 4. verz tako: *Ločitve nama je prišel dan.*

Na str. 64. čitaj v 12. verzu tako: *Oglejmo si*

VIRI.

- Ig. Orožen:* Celska kronika. V Celi. 1854.
- A. G. Supan:* Die vier letzten Lebensjahre des Grafen Ulrich II. von Cilli mit besonderer Berücksichtigung der Stände-Revolution in Oesterreich in den Jahren 1451 u. 1452. Nach den Quellen bearbeitet. Wien 1868.
- Dr. Fr. Krones:* Die Freien von Saneck und die Chronik der Grafen von Cilli. Graz. 1883.
- A. Dimitz:* Geschichte Krains. Laibach. 1874.
(Kleinmayr & Bamberg.)
- Simon Rutar:* Kralj Matjaž. (V dunajskem „Zvonu“ 1879.)
- Tade Smičiklas:* Poviest Hrvatska. U Zagrebu. 1882.
- Dr. K. Vrstovšek:* Celjski grofje in jugoslovansko ozemlje. Celje 1905.

A. AŠKERČEVI SPISI.

- BALADE IN ROMANCE. 1903. II. izdaja. Str. 156. Cena broš. 2 K 60 h, vez. 4 K.
- LIRSKE IN EPSKE POEZIJE. 1896. Str. 196. — Cena broš. 2 K 60 h, vez. 4 K.
- NOVE POEZIJE. 1900. Str. 222. Cena broš. 3 K, vez. 4 K.
- TRI DRAMATIČNE STUDIJE. 1900. Str. 112. Cena broš. 2 K.
- RUSKA ANTOLOGIJA. (Skupaj z *Ivanom Veselom*). Ruski pesniki v slovenskih prevodih. 1901. Str. 464. Cena broš. 3 K, vez. 4 K 50 h.
- ZLATOROG. Pravljica izpod Triglava. 1904. Str. 78. Cena broš. 1 K 60 h, vez. 3 K.
- ČETRTE ZBORNIK POEZIJ. 1904. Str. 247. Cena broš. 3 K 50 h, vez. 4 K 50 h.
- PRIMOŽ TRUBAR. Zgodovinska epska pesnitev. 1905. Str. 135. Cena broš. 2 K, vez. 3 K.
- MUCENIKI. Slike iz naše protireformacije. 1906. Str. 167. Cena broš. 3 K, vez. 4 K 50 h.
- JUNAKI. Epske pesnitve. 1907. Str. 170. Cena broš. 3 K, vez. 4 K 50 h.
- JADRANSKI BISERI. Balade in romance slovenskih morskih ribičev. 1908. Str. 154. Cena broš. 3 K, vez. 4 K 50 h.
- AKROPOLIS IN PIRAMIDE. Poetični sprehodi po orientu. 1909. Str. 170. Cena broš. 3 K, vez. 4 K 50 h.
- PESNITVE. Peti zbornik. (1904–1910.) 1910. Str. 268. Cena broš. 4 K, vez. 5 K 50 h.
- POSLEDNJI CELJAN. Epska pesnitev. 1912. Str. 169. Cena broš. 3 K, vez. 4 K 50 h.
- ALI JE PRIMOŽ TRUBAR UPESNITVE VREDEN JUNAK ALI NE? 1905. Str. 82. Cena 60 h.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COD155 8

00000077188

